

Täysistunto

Tiistai 10.6.2025 klo 14.00—19.38

5. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 100/2023 vp

Valiokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp

Ensimmäinen käsittely

Puhemies Jussi Halla-aho: Ensimmäiseen käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 5. asia. Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö PeVM 4/2025 vp. Nyt päätetään lakiehdotusten sisällöstä. — Perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja, edustaja Vestman, olkaa hyvä.

Keskustelu

14.02 **Heikki Vestman kok** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunnan mietintö saamelaiskäräjälain uudistamisesta on siis valmistunut. Mietintöön sisältyy kaksi vastalauseita. Perustuslakivaliokunta oli kuitenkin yksimielinen hallituksen esityksen perustuslainmukaisuutta koskevasta arviosta.

Saamelaiskäräjälain uudistuksen tavoitteena on hallituksen esityksen mukaan suojella ja edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä parantaa saamelaisten kiel-tään ja kulttuuriaan koskevan itsehallinnon ja saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä. Perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvataan saamelaisille alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perustuslain 121 §:n 4 momentin mukaan saamelaisilla on kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto kotiseutualueella sen mukaan kuin lailla säädetään.

Perustuslakivaliokunta esittää, että saamelaiskäräjälaki hyväksytään pääosin hallituksen esityksen mukaisena. Sen keskeisiin ratkaisuihin valiokunta ei ehdota pykälämuutoksia. Valiokunta ehdottaa kahta pykälämuutosta kuitenkin perustuslain vaatimusten vuoksi. Nämä muutokset on siis välttämättä tehtävä, jotta laki voidaan säätää tavallisena lakina, eli kyse on säätämisyjärjestyskysymyksistä.

Arvoisa puhemies! Kuten tunnettua, perustuslakivaliokunnan tehtävänä on antaa lausuntonsa sen käsittelyyn tulevien lakiehdotusten ja muiden asioiden perustuslainmukaisuudesta ja suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Tässä asiassa kuitenkin perustuslakivaliokunta on myös mietintövaliokunta. Tämän valiokunnan kaksoisroolin vuoksi valiokunta on pitänyt tarpeellisena tarkastella mietinnössään ensin erikseen kysymystä lakiehdotuksen perustuslainmukaisuudesta. Perustuslakivaliokunta on siis ikään kuin antanut itsellensä lausunnon lakiehdotusten perustuslainmukaisuudesta ennen kuin se on tarkastellut lakiehdotuksia poliittisista näkökulmista. Valiokunta onnistui myös tässä haasta-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

vassa asiassa erottamaan oikeudellisen tehtävän ja poliittisen arvion, mistä kiitos valiokunnan jäsenille.

Puhemies! Perustuslakivaliokunnan ehdottamat pykälämuutokset johtuvat perustuslain 21 §:n yksilön oikeusturvaa koskevan perusoikeuden vaatimuksista. Ensimmäinen muutos koskee muutoksenhakulautakunnan ratkaisukokoonpanoa. Muutoksenhakulautakunta toimii vaaliluetteloon pääsyä koskevilla asioilla ensimmäisenä muutoksenhakuasteena. Valiokunnan mielestä on välttämätöntä muuttaa sääntelyä siten, että lautakunnan muut kuin lakimiesjäsenet eivät voi muodostaa enemmistöä ratkaisukokoonpanosta.

Toinen valiokunnan mukaan välttämätön muutostarve kohdistuu valituslupaperusteisiin. Näitä sovelletaan valitettaessa muutoksen hakulautakunnan päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Hallituksen esityksen mukaan valituslupa on myönnettävä vain, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeää saattaa asia korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi ja valituslupahakemuksessa on esitetty perusteltu väite muutoksenhakulautakunnan päätöksen perustumisesta syrjintään tai ilmeiseen lainvastaisuuteen.

Tämä ehdotettu valituslupaperuste hallituksen esityksessä on siis hyvin rajattu verrattuna yleisiin säännöksiin. Tällainen jatkovalitusoikeuden rajaaminen merkitsisi osittaista valituskieltoa. Perustuslakivaliokunta katsoo, ettei esityksen mukaista rajattua jatkovalituskynnystä voida perustella saamelaiden itsemääräämisoikeudella vaan valituslupasääntelyssä korostuu oikeusturva. Oikeusturvanäkökohtien vuoksi sääntelyä on välttämätöntä muuttaa niin, että valituslupan myöntämisen edellytyksiä ei rajata tiukemmin kuin hallintolainkäytössä yleisesti. Valiokunta ehdottaa, että sovellettaviksi tulevat siten hallintoprosessilain yleiset valituslupaperusteet korkeimpaan hallinto-oikeuteen valitettaessa. Muita pykälämuutoksia mietinnössä ei siis ehdoteta.

Arvoisa puhemies! Äänioikeutta saamelaiskäräjien vaaleissa koskeva 3 § ehdotetaan hyväksyttävän sellaisena kuin sitä ehdotetaan hallituksen esityksessä. Valiokunnan käsityksen mukaan paitsi oikeudellisessa myös tarkoituksenmukaisuusharkinnassa on 3 §:n osalta syytä antaa erityistä merkitystä sille, että saamelaiskäräjät on aikanaan antanut ennakkohyväksynnän hallituksen esityksen sisältämille lakiehdotuksille. Perustuslakivaliokunta korostaa 3 §:n kriteerien keskeistä merkitystä alkuperäiskansan itsemääräämisoikeuden kannalta.

Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon on ehdotuksen 3 §:n mukaan henkilöllä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen, että henkilö itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan, isovanhemmistaan tai isoisovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai on ollut merkittynä äänioikeutetuksi 1. tammikuuta 2027 tai sen jälkeen järjestetyissä saamelaiskäräjien vaaleissa. Vaaliluetteloon merkitsemisen edellytyksenä on myös, että samassa laissa säädetty ikää, kansalaisuutta ja väestökirjanpitoa koskevat äänioikeuden muut vaatimukset täyttyvät.

Perustuslakivaliokunta korostaa mietinnössään perus- ja ihmisoikeusmyönteistä tulkintaa vaaliluetteloon merkitsemistä ratkaistaessa. Kieltä koskevan edellytyksen täyttymistä tulisi arvioida kokonaisuutena ensimmäisestä kielestä olemassa olevan näytön perusteella. Vuoden 1962 väestölaskennan ei sen epätäydellisyyden vuoksi tulisi olla ainoa mahdollinen tai välttämättä edes ensisijainen näyttö, vaan esimerkiksi kirkonkirjoihin ja muihin asiakirjoihin tehdyillä merkinnöillä tulisi olla merkitystä. Valiokunta pitää selvänä, että hakijalta ei voida edellyttää aukotonta näyttöä. Edellytyksen voidaan katsoa täyttyvän koh-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

tuudella arvioituna riittävällä selvityksellä. Näytön harkinnassa tulisi alkuperäiskansan oikeuksien lisäksi antaa merkitystä myös yksilön oikeuksien toteutumiselle.

Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että nykyisen lainsäädännön voimassa ollessa vaaliluetteloon kuulumiselle on ainakin joissakin tapauksissa annettu merkitystä viranomaistoiminnassa, mitä valiokunta pitää huolestuttavana. Valiokunta korostaa painokkaasti, että nyt ehdotettavassa 3 §:n sääntelyssä kyse on vain vaaliluetteloon merkitsemisestä eikä sääntelylle tule antaa muuta oikeudellista merkitystä.

Nostan esiin myös muutokset, joita hallituksen esityksessä ehdotetaan äänestysmenettelyä koskeviin säännöksiin. Perustuslakivaliokunta pitää äänestämisen sujuvoittamiseen ja helpottamiseen tähtääviä lainmuutoksia tärkeinä parannuksina. Valiokunnan mielestä äänestysmenettelyä koskevat muutokset parantavat demokratian toteutumista.

Puhemies! Saamelaiskäräjälain 9 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi yhteistoiminta- ja neuvotteluvuorokäytännöistä. Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat neuvottelevat ehdotetun 9 §:n mukaan saamelaiskäräjien kanssa valmisteltaessa lainsäädäntöä, hallinnollisia päätöksiä ja muita toimenpiteitä, joilla voi olla erityinen merkitys saamelaisille. Yhteistoiminta- ja neuvotteluvuoro koskee saamelaisten kotiseutualueella toteutettavia tai vaikutuksiltaan sinne ulottuvia sekä muita, erityisesti saamelaisten kieleen tai kulttuuriin taikka heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttavia toimenpiteitä, jotka koskevat 9 §:ssä tarkemmin määriteltyjä asioita.

Valiokunnan mielestä säännöksestä käy edelleen ilmi, että säännöksen soveltamisen on tarkoitus keskittyä saamelaisten kannalta erityisen merkityksellisiin asioihin. Saamelaiskäräjälain 9 §:ää on sen perustelujenkin valossa valiokunnan mukaan luettuna tulkittava niin, että neuvotteluvuorokäytännön syntymisen edellyttää vaikutusten välittömyyttä saamelaisten kannalta. Valiokunnan mielestä pelkästään välillisten vaikutusten mahdollisuus ei vielä olisi riittävää neuvotteluvuorokäytännön syntymiselle.

Lisäksi valiokunta on kotiseutualueen ulkopuolelle ulottuvan neuvotteluvuorokäytännön osalta kiinnittänyt huomiota siihen, että valiokunnan käsityksen mukaan yksittäisissä lupasioissa ei lähtökohtaisesti ole kyse asioista, joilla olisi erityistä merkitystä saamelaisille. Kuitenkin kotiseutualueen välittömässä läheisyydessä tällaisiakin tilanteita saattaa olla. Valiokunta pitää hallituksen esityksen tapaan perusteltuna menettelyä, jossa neuvottelut kohdistuvat yksittäisten ratkaisujen pohjaksi laadittuihin yleisiin periaatteisiin tai linjauksiin.

Valiokunta pitää tärkeänä yhteistoiminta- ja neuvotteluvuorokäytännön tavoitetta löytää yksimielisiä ratkaisuja saamelaisille merkityksellisissä asioissa. Valiokunta korostaa kuitenkin, ettei saamelaiskäräjillä ole päätöksentekoa koskevaa veto-oikeutta. Tämä seikka nousi esiin myös maa- ja metsätalousvaliokunnan ja talousvaliokunnan lausunnoissa. Valiokunnan mielestä sääntelylle ei myöskään tule tosiasiaa antaa tällaista merkitystä. Valiokunta toteaa lisäksi, ettei passiivisuus neuvotteluissa estä päätöksentekoa.

Saamelaiskäräjälain käsittelyn yhteydessä on mainittu myös Kansainvälisen työjärjestön itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskeva yleissopimus numero 169 eli niin sanottu ILO 169 -sopimus. Saamelaiskäräjälakiin ehdotetut muutokset vaikuttaisivat hallituksen esityksen mukaan myönteisesti mahdollisuuksiin ratifioida tämä sopimus. Valiokunta on mietinnössään pitänyt tarpeellisenä painottaa, että käräjälain muutosten hyväksymisen esittäminen ei merkitse valiokunnan kannanottoa sanotun sopimuksen ratifioinnin mahdollisuuteen.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

Puhemies! Perustuslakivaliokunta korostaa mietinnössä seurantarvetta ja sitä, että mahdollisesti havaittaviin ongelmiin tulee puuttua. Valiokunta ehdottaakin hyväksyttäväksi lausumaa, jonka mukaan eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa tarkasti lain toivuutta ja vaikutuksia saamelaisten itsehallinnon toteutumiseen ja eri ryhmiin sekä tarvittaessa ryhtyy viipymättä asianmukaisiin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin havaittujen ongelmien korjaamiseksi.

Kyseessä on historiallinen lakiuudistus, joka on epäonnistunut kolmella edellisellä vaalikaudella hallituspohjan väristä riippumatta. Kuulemisissa on käynyt selvästi ilmi, että niin lainsäädännön nykytilaan kuin ehdotettuihin muutoksiin kohdistuu kritiikkiä. Saamelaiskäräjälain uudistus on paitsi alkuperäiskansa saamelaisia myös tutkijoita jakava.

Perustuslakivaliokunnassa saamelaiskäräjälakia on käsitelty perusteellisesti asiantuntijoita laajasti kuullen. Saamelaiskäräjällä on ollut mahdollisuus olla läsnä kaikissa valiokunnan kuulemisissa ja esittää kantansa. Mietinnön valmistumisen jälkeen saamelaiskäräjien hallitus on ilmaissut myönteisen kantansa saamelaiskäräjälakiesityksen etenemiselle.

Valiokunta esittää siis saamelaiskäräjälain hyväksymistä siten muutettuna, että valiokunnan valtiosääntöisesti välttämättöminä pitämät, oikeusturvaa koskevat muutokset tehdään. Toivon, että tämä pitkään valmisteltu uudistus saadaan nyt säädettyä. — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustajat voivat pyytää minuutin mittaista vastauspuheenvuoroa painamalla V-painiketta ja nousemalla seisomaan. — Edustaja Partanen, olkaa hyvä.

14.14 Karoliina Partanen kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kuten valiokunnan puheenjohtaja tässä äsken kertoi, niin saamelaiskäräjälain uudistamista on todella yritetty usean hallituksen toimesta jo vuosikymmenten ajan. Se kertoo omalta osaltaan siitä, miten haastava ja tunteita herättävä tämä lainsäädäntö on.

Perustuslakivaliokunnan jäsenenä haluan kiittää valiokunnan jäseniä arvostavasta ja perusteellisesta työstä, samoin kuin myöskin puheenjohtajaa. On hienoa, että saimme perustuslainmukaisuuden osalta valiokunnan mietinnöstä yksimielisen. Vuosikymmenten jälkeen on hienoa, että Orpon hallitus on nyt vihdoinkin ja viimein onnistunut tässä historiallisessa saamelaiskäräjälain uudistamisessa.

On tärkeää myöskin, että olemme käyneet keskustelua saamelaiskäräjien kanssa asiasta ja olemme nyt vihdoinkin ja viimein tuomassa Suomen lainsäädännön sille tasolle, jota kansainväliset, erilaiset toimintaelimet meiltä edellyttävät. — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Ojala-Niemelä, olkaa hyvä.

14.15 Johanna Ojala-Niemelä sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Käräjälaki on vuodelta 95, ja sen uudistaminen on kannatettava asia. Käräjälain uudistaminen on ollut pitkään työn alla, ja se on osoittautunut haasteelliseksi tehtäväksi ja jopa herättänyt jännitteitä tuolla Ylä-Lapissa.

Käräjälain osalta perusongelmana lienee ristiriita saamelaisten ja kantaväestön välillä. Saamelaiskäräjällä on pelko siitä, että saamelaisiksi voisi tulla kantaväestön edustajia, jolloin vesitettäisiin alkuperäiskansan merkitys, kun taas osa saamelaiseksi itsensä identifioiva kokee vallitsevan tilanteen epäoikeudenmukaisena, koska heitä ei ole syystä tai toisesta hyväksytty saamelaisiksi. Tästä johtuen niin sanotut statuksettomat saamelaiset ovat jou-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

tuneet oikeusturvakeinonaan turvautumaan korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiin päästäkseen vaaliluetteloon.

Voin yhtyä muilta osin tähän esitykseen, mutta kritisoin 3 ja 9 §:iä, ja tulen niistä käyttämään vielä puheenvuoron jäljempänä.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Seppänen, olkaa hyvä.

14.16 Sara Seppänen ps (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! En oikein tiedä, mistä aloittaa — niin moni asia tässä laissa on pielessä.

Lakiesitys poistaa polveutumisperusteen, jolla monet inarin- ja metsäsaamelaiset ovat tähän asti voineet hakeutua vaaliluetteloon. Tämä tarkoittaa, että henkilö, joka todistettavasti polveutuu alueen alkuperäisistä saamelaisista, voidaan sulkea ulos omasta edustuselementistään. Korkein hallinto-oikeus on jo aiemmin vahvistanut näiden henkilöiden oikeuden osallistua vaaleihin. Nyt esitetty laki ohittaa nämä päätökset ja siirtää vallan vaaliluettelon määrittelystä täysin saamelaiskäräjien nykyjohdolle ilman ulkopuolista valvontaa tai todellista oikeusturvaa.

Arvoisa puhemies! Tämä ei ole oikeusvaltioperiaatteen mukaista. Koko laki tulisi aloittaa puhtaalta pöydältä, ja sen lähtökohtana tulisi olla alkuperäisväestön määritelmä. Kaikkien saamelaisten oikeudet tulisi turvata, ei vain enemmistön.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Hoskonen, olkaa hyvä.

14.18 Hannu Hoskonen kesk (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Todellakin tämä nyt käsittelyssä oleva mietintö ei ratkaise sitä ongelmaa, mikä meillä ilmiselvästi on. Nämä saamelaiset, jotka jäävät nyt tämän lain ulkopuolelle, heitetään todella sellaisen mielivallan kohteeksi, että se porukka, joka valitsee oikeuden asettua ehdolle vaaleissa ja tulla valituksi, ei missään nimessä takaa niitä saamelaisten oikeuksia, mitä tässä laissa tavoitellaan. Kannattaa kaikkien muistaa, miltä tuntuu sellaisesta ihmisestä, joka omalla alueellaan esimerkiksi kuntavaaleihin ei saisi osallistua. Hänelle sanottaisiin, kun lappua lyödään kohdalle, että kyllä sinä muuten voisit äänestää mutta et ole vaaliluettelossa, et voi äänestää.

Tähänhän liittyy sitten valtava ongelma: Saamelaisilla on tiettyjä oikeuksia, jotka liittyvät poronhoitoon, maankäyttöön, kalastukseen ja yleiseen tapaan, jolla voi toteuttaa saamelaista elämäntapaa. Ne henkilöt, jotka tästä luettelosta jätetään tietoisella politiikalla ulos, vähitellen menettävät nämä oikeudet. Eli kysymys on varallisuus oikeudellisesti äärimmäisen suurista asioista, ja olen murheellinen siitä, että tällaista ratkaisua [Puhemies koputtaa] ei syntynyt nytkään.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Pitko, olkaa hyvä.

14.19 Jenni Pitko vihr (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun me päätämme täällä eduskunnassa saamelaisia koskevista asioista, meidän täytyy muistaa, että silloin kyse ei ole meistä suomalaisista, me päätämme toisen kansan asioista.

Tämä perustuslakivaliokunnan mietintö korjaa ne ihmisoikeusloukkaukset, mitä Suomi on saamelaisia kohtaan tehnyt. [Juha Mäenpää: Ei pidä paikkaansa!] Vaikka kyse ei ole yksimielisestä mietinnöstä, oli hyvä, kun puheenjohtaja korosti sitä, että perustuslakipohdin-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

ta on kuitenkin käyty yksimielisesti, eli tämä laki toteuttaa Suomen perustuslakia, jossa on turvattu saamelaisille oikeus omaan kulttuuriin ja itsehallintoon.

Haluan myös muistuttaa, että tässä nämä kriteerit saamelaiskäräjien vaaliluetteloon kuumisesta ovat objektiiviset, ne koskevat kaikkia. Tässä myös tullaan laajentamaan tätä kielikriteeriä, ja se on omiaan auttamaan niiden kielenmenettäjien ja erityisesti inarinsaamelaiten asiaa. [Sara Seppänen: Ei pidä paikkaansa! — Hannu Hoskonen: Ei pidä paikkaansa!] Toivon asian läpimenoa.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Ledamot Wickström, varsågod.

14.20 **Henrik Wickström r** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies, värderade talman! Jag vill först börja och rikta ett tack till grundlagsutskottet, som äntligen har kommit fram med ett enhälligt betänkande hit till stora salen. Från SFP:s sida hoppas vi att det här lagpaketet får en bra och saklig behandling också här.

Arvoisa puhemies! Meille, RKP:lle, on ollut todella tärkeää aina edistää saamelaisten oikeuksia. Jo vuonna 2014 silloinen oikeusministeri Anna-Maja Henriksson toi ensimmäisen lakiesityksen tämän lain päivittämiseksi eduskuntaan. Se on ollut vaikea kokonaisuus viedä eteenpäin, mutta me ollaan RKP:ssä todella kiitollisia siitä, että perustuslakivaliokunta teki hyvää työtä ja sai yhteisen mietinnön tänne suureen saliin. On todella tärkeää, että me ei jahkailla enää tämän asian käsittelyn kanssa. Saamelaiset ovat saaneet odottaa jo aivan liian kauan, että tämä laki astuisi voimaan, ja näin ollen sitten Suomi myöskin täyttää kaikki ne kansainväliset ihmisoikeusvaatimukset, joita me ei olla tähän asti täytetty.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Koskela, Minja, olkaa hyvä.

14.21 **Minja Koskela vas** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Saamelaiskäräjälain uudistus on keskeinen ihmisoikeuskysymys, ja on häpeä, että se on lykkääntynyt niin paljon. Nykyinen laki loukkaa alkuperäiskansan itsemääräämisoikeutta, ja me haluamme sellaisen lain, joka turvaa saamelaiskäräjien toimintakyvyn sekä saamelaisten itsemääräämisoikeuden.

Tätä lakia on tosiaan pyritty uudistamaan jo kolmella vaalikaudella. 2011 alkaneella kaudella se peruutettiin perustuslakivaliokunnan lausunnon jälkeen, 2015 alkaneella kaudella esitys jäi antamatta saamelaiskäräjien hylättyä silloisen esityksen, ja viime kaudella esitys raukesi vaalikauden lopussa. Nyt on vihdoinkin mahdollisuus saada tämä tärkeä laki eteenpäin ja vahvistaa samalla alkuperäiskansan itsemääräämisoikeutta, ja on hieno asia, että laki on nyt vihdoinkin tässä vaiheessa, missä se täällä käsittelyssä on.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Kaleva, olkaa hyvä.

14.22 **Atte Kaleva kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunta tätä mietintöä tehdessään kuuli hyvin laajan joukon erilaisia asiantuntijoita, ja se käsittely tapahtui erittäin perinpohjaisesti. Tätä on, niin kuin täällä on todettu, jo hyvin pitkään eri tavalla koetettu viedä eteenpäin, ja nyt se on sitten lopulta tässä pisteessä, että se on menossa maaliin. Haluaisin kiittää tässä erityisesti perustuslakivaliokunnan puheenjohtajaa ja koko perustuslakivaliokuntaa siitä, että saatiin hyvässä hengessä vietyä tämä hyvin hanka-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

la asia kuulemisineen läpi. Ja vielä korostan sitä, että tähän perustuslakivaliokunnan mietintöön sisältyvän perustuslaillisuuden punninta, näiden perusoikeuksien punninnan osuus tästä mietinnöstä, oli yksimielinen. — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Koskinen, olkaa hyvä.

14.23 Johannes Koskinen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Sosiaalidemokraattisessa ryhmässä olemme tyytyväisiä, että tämä saamelaiskäräjälain uudistus vihdoinkin saadaan maaliin. Pidämme tärkeänä, että Suomi on saamassa korjattua lainsäädäntöämme puutteet, joista olemme saaneet useita huomautuksia YK:n kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelimiltä.

Tämähän perustuu oikeusministeriön kansliapäällikkö Pekka Timosen johtaman toimikunnan edellisellä vaalikaudella tekemään työhön, ja se on valmisteltu yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa. Isoja eroja edelliskaudella käsiteltyyn esitykseen ei ole. Silloin se jäi valitettavasti kesken. Nyt lailla säädetään oikeudesta äänestää ja asettua ehdolle saamelaiskäräjien vaaleissa, eikä sillä oteta kantaa siihen, ketä voidaan pitää saamelaisena, eikä varsinkaan heijastusvaikutuksiin muuhun lainsäädäntöön. [Puhemies koputtaa] Esitetyt saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkitsemisen kriteerit vastaavat myös Ruotsissa ja Norjassa omaksuttuja käytäntöjä.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Mäenpää, olkaa hyvä.

14.24 Juha Mäenpää ps (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! ILO:n yleissopimus 169 eli itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskeva yleissopimus tunnustaa alkuperäiskansojen polveutumisen keskeisenä tekijänä alkuperäiskansan jäsenyyden määrittelyssä. Mikä on alkuperäiskansa, jonka lainsäädännöstä poistetaan nyt polveutuminen? Tämä on käsittämätöntä.

Hallitus esittää saamelaismääritelmän kumoamista ja sen korvaamista oikeudella tulla merkityksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Samalla niin kutsuttu lappalaiskriteeri poistettaisiin kokonaan. Toimenpide on saanut osakseen arvostelua, sillä sitä pidetään saamelaiden vähemmistöryhmiä syrjivänä. Ehkä ansiokkaimmin kritiikin on antanut professori Reetta Toivanen kirjallisessa asiantuntijalausunnossaan perustuslakivaliokunnalle. Toivanen kertoi, että YK:n ihmisoikeuskomitea ei ole edellyttänyt lappalaiskriteerin poistamista eikä muutoinkaan anna yksityiskohtaisia määräyksiä saamelaismääritelmän sisällöstä. Edes mandaattia tällaiseen heillä ei ole.

Arvoisa puhemies! Mielestäni hallituksen esityksen oikeutus ja tarpeellisuus [Puhemies koputtaa] voidaan asettaa kyseenalaiseksi.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Lohi, olkaa hyvä.

14.26 Markus Lohi kesk (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! ”Se, mikä ei ole oikeus ja kohtuus, ei voi olla lakikaan.” Tämä Olaus Petrin tuomarinohje, joka on painettu painetun Suomen Laki -kirjan etusivulle, tuli mieleeni, kun tätä mietintöä luin. Olen sitä mieltä, että ketään suomalaista ei tule merkitä vaaliluetteloon, se on saamelaisten vaaliluettelo. Mutta siitä se ongelma vasta alkaakin: Kuka on saamelainen? Onko itseidentifikaatio, polveutuminen, kieli vai joku määräävä tekijä? Tähän ei ole olemassa yksiselitteistä oi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

keaa vastausta. Sen takia tämän lain käsittely on nyt neljännellä vaalikaudella täällä, ja se on ollut ongelmissaan.

Ongelmallisuudesta kertoo myös se, että kun kävin tammikuussa Utsjoella, joka on ainoa saamelaisemmistöinen kunta, siellä oli edustettuna neljä eri puoluetta kunnanhallituksen ja -valtuuston puheenjohtajistoon, mutta heidän kaikkien yksimielinen kanta oli, että alkää viedä tätä lakia, 9 §:ää, eteenpäin. Tämä pysäytti minut.

Haluan kuitenkin sanoa, [Puhemies koputtaa] että vaikka tämä on venynyt näin pitkään, olen kiitollinen siitä, että ollaan kieltä ja kulttuuria voitu edistää tänäkin aikana.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Hyrkkö, olkaa hyvä.

14.27 Saara Hyrkkö vihr (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On todella korkea aika, että saamelaiskäräjälaki uudistetaan ja korjataan. Suomi on saanut useita huomautuksia aiheesta YK:n ihmisoikeuskomitealta ja YK:n rotusyrjintäkomitealta. [Sara Seppänen pyytää vastauspuheenvuoroa] Myös valtiosäännön ja ihmisoikeuksien asiantuntijoiden kanta on hyvin selkeä: laki on uudistettava saamelaisten itsemääräämisoikeutta kunnioittavaksi.

Olen todella pahoillani siitä, että saamelaiset ovat joutuneet odottamaan tämän lain korjaamista niin kauan. Se on ollut varmasti erittäin raskasta, ja siitä vastuu kuuluu tässä talossa työskenteleville kansanedustajille eri vaalikausilla. Haluan kiittää kaikkia, jotka ovat sitkeästi työskennelleet tämän lain puolesta silloinkin, kun on tuntunut siltä, että asiat eivät meinaa edetä laisinkaan. Toivon, että laki saadaan nyt vihdoinkin korjattua.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Honkasalo, olkaa hyvä.

14.28 Veronika Honkasalo vas (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Saamelaiskäräjälakia on tosiaan yritetty uudistaa usealla hallituskaudella tuloksetta. Nyt on tosiaan korkea aika. Ei ole suomalaisten asia määritellä, kuka on saamelainen ja kuka ei. Tämä oikeus kuuluu alkuperäiskansoille itselleen. Lopulta asia on varsin yksinkertainen: jos haluamme suojella saamelaisten kieltä, kulttuuria ja oikeuksia, meidän tulee säätää alkuperäiskansan itsemääräämisoikeutta toteuttava ja kunnioittava laki.

Suomi on tähän mennessä epäonnistunut toteuttamaan saamelaisten oikeuksia. Saamelaisia ei riittävästi kuulla heitä koskevissa asioissa, eikä alkuperäiskansoja koskevaa ILO 169 -sopimusta ole vielä ratifioitu. Nyt meillä on näytön paikka. Meidän tulee näyttää, että seisomme alkuperäiskansamme oikeuksien puolella. Suomi on tämän velkaa saamelaisille. Tämä esitys on hyväksyttävä.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Eestilä, olkaa hyvä.

14.29 Markku Eestilä kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kaikki kunnia saamelaiselle kulttuurille ja itsehallinnolle, mutta toisaalta on todettava, että yhdenvertaisessa ja tasa-arvoisessa Suomessa jonkun ryhmän oikeuksien säätäminen yhteen lakiin ilman, että arvioidaan vahvasti muiden oikeuksia, on todella vaikea juttu.

Perustuslakivaliokunta on mielestäni tehnyt erinomaista työtä, ja sen valtiosääntöoikeudellinen arviointi on varsin tasokas. Otan kuitenkin esille yhden kohdan, kohdan 5, joka minun mielestäni säätelee hyvin pitkälle ja kertoo, mikä on mahdollista ja mikä ei: ”Yh-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

dessä perus- ja ihmisoikeuksien turvaamista koskevan julkisen vallan velvoitteen kanssa perustuslain 17 §:n 3 momentin säännös velvoittaa julkista valtaa sallimaan ja tukemaan siinä tarkoitettujen ryhmien oman kielen ja kulttuurin kehittämistä. Toisaalta säännös ei merkitse saamelaiden tai muiden ryhmien oikeutta omaan kulttuuriinsa vedoten poiketa suomalaisen oikeusjärjestyksen asettamista säännöistä.”

Meillä on laki, [Puhemies koputtaa] meillä on perustuslaissa tietyt perusoikeudet. Niitä pitää kaikkien noudattaa, eikä semmoista lakia voida säätää, [Puhemies koputtaa] joka näitä rikkoo.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Lindtman, olkaa hyvä.

14.30 Antti Lindtman sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Niin kuin perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja totesi, saamelaiskäräjälain uudistamista on yritetty jo yhteensä kolmella vaalikaudella. Ja kun kyse on merkittävästä ihmisoikeuskysymyksestä, niin on tärkeää, että saamelaiskäräjalaki saadaan viimein uudistettua. Tämä esitys vastaa keskeiseltä sisällöltään viime hallituksen vuonna 2022 antamaa esitystä, ja taustalla on tietysti nyt perustuslakivaliokunnan huolellinen käsittely.

Arvoisa puhemies! Jos oikein ymmärsin, niin Petteri Orpon ja Riikka Purran hallitus päätti yksimielisesti antaa tämän esityksen eduskuntaan, ja totta kai sillekin on painoa annettava. SDP tukee Petteri Orpon hallituksen esitystä saamelaiskäräjälain uudistamiseksi.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Rasinkangas, olkaa hyvä.

14.31 Merja Rasinkangas ps (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Käsittelyssä on tosiaan kiistanalainen esitys saamelaiskäräjistä annetun lain muuttamiseksi.

Pidän tärkeänä, että perustusvaliokunta mietinnössään tuo esiin, että vuoden 1962 väestölaskennan ei sen epätäydellisyyden vuoksi tulisi olla ainoa mahdollinen tai välttämättä edes ensisijainen näyttö vaaliluetteloon kuulumiseksi. Esimerkiksi kirkonkirjoihin ja muihin asiakirjoihin tehdyillä merkinnöillä tulee olla merkitystä. Perustuslakivaliokunta pitää selvänä, ettei hakijalta voida edellyttää aukotonta näyttöä.

Arvoisa puhemies! Pitäisin erittäin tärkeänä, että Euroopan ainoa alkuperäiskansa, saamelaiset, ei keskenään syrjisi eri saamelaisryhmittymiä vaan jokainen saamelainen myös aidosti on mukana vaaliluettelossa. — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Mikkonen, olkaa hyvä.

14.32 Krista Mikkonen vihr (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On hienoa, että tämä laki on nyt täällä käsittelyssä ja perustuslakivaliokunta on saanut työnsä valmiiksi. Kuten olemme monessa puheenvuorossa kuulleet, tätä lakia on todellakin yritetty pitkään ja hyvin monen eri hallituksen toimesta, ja onkin todella arvokasta, että se on nyt vihdoin tässä vaiheessa ja pääsemme sitä täällä salissa nyt käsittelemään.

Suomi on saanut huomautuksia niin YK:n ihmisoikeuskomitealta kuin YK:n rotusyrjintäkomitealta juuri sen takia, että meillä ei ole saamelaiden itsemääräämisoikeutta kunnioittavasti tätä lakia aiemmin saatu korjattua, ja nyt onneksi se on tehty. Kuten tässä on tullut esille, niin tämä lakihan perustuu hyvin vahvasti viime kaudella tehtyyn esitykseen, ja sen pohjalla oli tämä Timosen toimikunnan työ, joka tehtiin yhdessä saamelaiskäräjien kanssa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

Vaikka tähän tehtiin nyt pieniä muutoksia, niin olen ymmärtänyt, että saamelaiskäräjät pitävät tätä lakia riittävän hyvänä, ja nyt on meidän [Puhemies koputtaa] vuoromme saattaa se vihdoin loppuun.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Hänninen, olkaa hyvä.

14.33 Juha Hänninen kok (vastauspuheenvuoro): Kiitos, arvoisa puhemies! Olemme vaativan, jopa suorastaan vaikean asian äärellä. Hallituksen esityksen tavoitteena on vahvistaa saamelaisten itsehallintoa, turvata kulttuurin ja kielen jatkuvuus sekä tuoda lainsäädäntö kansainvälisten velvoitteiden tasolle. YK:n ihmisoikeuskomitea ja rotusyrjinnän vastainen komitea ovat kehottaneet Suomea korjaamaan nykytilan, ja nyt tähän ongelmaan puututaan. Esityksessä muun muassa tarkennetaan vaaliluetteloon merkitsemisen ehtoja. Asia ei ole yksinkertainen ja herättää ymmärrettävästi keskustelua tässä salissa.

Huolellisen käsittelyn päätteeksi perustuslakivaliokunta puoltaa esityksen hyväksymistä pääosin hallituksen esityksen mukaisena eikä esitä muutoksia vaaliluetteloon pääsyn kriteereihin. Samalla perustuslakivaliokunta esittää valtiosääntöisistä syistä johtuvia pieniä muutoksia, joiden [Puhemies koputtaa] tavoitteena on varmistaa, että myös yksittäisen ihmisen oikeusturva toteutuu. — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Joona Räsänen, olkaa hyvä.

14.35 Joona Räsänen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun tätä keskustelua kuuntelee, niin minusta tilanne on aikalailla sama, mikä se on ollut kaikilla aikaisemmillakin vaalikausilla: eli tehtiin tässä asiassa niin tai näin, niin jonkun mielestä se on kuitenkin väärinpäin. Todella kolmella edellisellä vaalikaudella tämä on näiden kiistojen syystä [Sara Seppäsen välihuuto] ja totta kai sitten aikatauluhaasteiden johdosta jäänyt tekemättä. Nyt olemme jo neljännellä vaalikaudella, ja meillä on todella tässä talossa nyt käsitellyssä Petteri Orpon ja Riikka Purran hallituksen yksimielinen esitys, joka on perustuslakivaliokunnassa käsitelty verrattain hyvin. [Petri Honkonen: Yksimielisesti!] Ja kun tuota mietintöä itse lueskelin, niin kyllä minun mielestäni nyt johtopäätös on selvä: tämän hallituksen yksimielisen esityksen ja perustuslakivaliokunnan erittäin hyvän työn pohjalta vihdoin on tämä asia nyt vietävä maaliin.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Nieminen, olkaa hyvä.

14.36 Mira Nieminen ps (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tämä on tosiaan äärettömän vaikea asia ulkopuolisten ratkaistavaksi. Olen kiitollinen siitä, että perustuslakivaliokunta käytti tähän todella pitkän ajan, ja kiitos puheenjohtajalle, että myös pyynnöstä teimme hyvin, hyvin laajan kuulemisen. Saimme paljon tietoa tämän käsittelyn aikana, ja siinä varmistui kyllä itsellekin näkökulma, että ei tämä ole helppo ratkaistava, kun emme ole itse paikallista väestöä. Mutta muutama asia, minkä haluan sieltä nostaa:

Me toimimme mietinnössä kuitenkin esille niitä kriittisiä ja meitä huolestuttavia näkökulmia, ja ne kannattaa sieltä oikeasti tarkemmin lukea. Toivon, että myös siellä pohjoisessa mennään suhteellisen vaalitavan suuntaan. Muutoslautakunnan kokoonpano oli tärkeitä nostoja, mutta tärkein ehkä on se seurantalauseke, mikä sinne on laitettu, eli se, että jos

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

tässä joitain vaikutuksia tapahtuu, niin nämä tullaan välittömästi korjaamaan seuraavassa [Puhemies koputtaa] käänteessä. — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Pitko, olkaa hyvä.

14.37 **Jenni Pitko vihr** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olemme todellakin eduskunta toisensa jälkeen monen vaalikauden aikana yrittäneet tätä lakia uusia. Erityisesti tietenkin tarkoitus on ollut korjata nämä kansainväliset moitteet, mitä ihmisoikeusrikkomuksista Suomi on saanut. Itse ajattelen, että tämä on myös hetki päästää piinasta ne ihmiset, jotka ovat joutuneet tätä tilannetta seuraamaan todella pitkään. Erityisesti mietin saamelaislapsia ja -nuoria, jotka ovat kasvaneet ehkä koko elämänsä tämän kiistan aikana, kun oma perhe ei ole voinut taata sitä, että omista asioista päättävät omat ihmiset.

Se kulttuuri-itsehallinto ja itsemääräämisoikeus, joka Suomen perustuslaissa on yksiselitteisesti todettu, ratkeaa sillä, että me hyväksymme tämän lainsäädännön, annamme saamelaisille — saamelaisperheille, saamelaisille lapsille ja nuorille — tulevaisuuden, jossa he saavat [Puhemies koputtaa] itse päättää omista asioistaan. [Sheikki Laakso: Miksei kaikille saamelaisille?]

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Strandman, olkaa hyvä.

14.38 **Jaana Strandman ps** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Saamelaiskäräjälakiehdotusta on käsitelty perustuslakivaliokunnassa, ja muutamalla oikeusturvaa koskevalla muutoksella sen on perustuslakivaliokunta hyväksynyt. Lakivalmistelu on ollut varsin kimuranttinen useiden vaalikausien ajan. Lakimuutoksen vuoksi asukkaat, jotka todistettavasti olisivat saamelaisia, eivät olisikaan enää kyseistä alkuperäiskansaa. Nämä henkilöt asuvat saamelaisalueilla ja harjoittavat perinteistä saamelaista poronhoitoelinkeinoa.

Vaaliluetteloon jäävien peruste olla saamelaisia perustuu 1962 tehtyyn haastattelututkimukseen sekä siinä todennettujen saamelaisten jälkeläisiin. Kyseiset haastattelut ja niiden määritelmät eivät alun perin liittyneet millään lailla alkuperäiskansan määrittelemiseen. Lisäksi nämä suvut ovat muuttaneet perinteisiltä saamelaisalueilta pois ja heidän alle 18-vuotiaista sukulaisista jopa 90 prosenttia asuu etelän kaupungeissa. Vaaliluettelon kriteerit ovat puutteelliset saamelaisuuden todentamisen osalta.

Arvoisa puhemies! Tämä lakiuudistus ja korjaus on edelleen varsin tulkinnallinen, ja tähän tulee palata. Kysymys on merkittävästä ihmisoikeuskysymyksestä.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Ojala-Niemelä, olkaa hyvä.

14.40 **Johanna Ojala-Niemelä sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Haluan myös osaltani kiittää valiokunnan puheenjohtaja Vestmania tämän asian eteenpäin luovimisesta ja nimenomaan siitä arvokkaasta käsittelystä, minkä se sai tuolla valiokunnassa. Muistelen tuota vuotta 22, kun sain tuolloin omassa valiokunnassa johdettavaksi tämän asian, niin ensin se oli lainsäädäntösuunnitelmassa huhtikuulla, sitten syyskuulla, sitten se annettiin eduskunnalle marraskuussa, kun maaliskuussa oli vaalit ja siinä oli vielä joulutauko välissä. Tämä ei kyllä mahdollistanut sen perusteellista käsittelyä. Meillä oli samanaikaisesti eduskunnassa kesken muun muassa tekijänoikeuslaki, vammaispalvelulaki, eläinten hyvinvointilaki ja kirkkolaki.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

Mutta tästä haluaisin sanoa, että kun tässä nyt lähdetään siitä, että myös neljäs polvi otetaan mukaan, jolloin tämä saamelaisten joukko laajenisi — edustaja Pitko taisi tämän tuoda esille täällä salissa — niin pidän kyllä aika näennäisenä tätä, koska silloin mennään asiakirjatodisteluissa vuoteen 1850, ja kun jopa sitä aikaisemmista asiakirjoista on ollut vaikeuksia osoittaa olevansa saamelainen, niin tuskin tuolloinkaan [Puhemies koputtaa] sitä voidaan todistaa.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Seppänen, olkaa hyvä.

14.41 Sara Seppänen ps (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Lakiesityksen perusteluissa viitataan YK:n ihmisoikeuskomitean ja rotusyrjinnän vastaisen sopimuksen CERD-komiteaan väittäen, että nämä olisivat vaatineet polveutumisperusteen poistamista saamelaismääritelmästä. Tämä ei pidä paikkaansa. YK:n ihmisoikeuskomitea ei vaatinut perusteen poistamista vaan kritisoi sitä, ettei nykyistä lakia, joka sisältää polveutumisperusteen, ollut sovellettu sen sanamuodon mukaisesti. CERD-komitea puolestaan edellytti nimenomaan polveutumisperusteen soveltamista, koska kyse on alkuperäiskansaan kuuluvien henkilöiden määrittelystä.

Arvoisa puhemies! On vakava asia, jos hallituksen esityksen perustelut ovat ristiriidassa kansainvälisten ihmisoikeuselinten virallisten kannanottojen kanssa. Meidän ei tulisi hyväksyä lakia, joka perustuu virheelliseen tulkintaan kansainvälisistä velvoitteistamme.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Vielä perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja, edustaja Vestman, ja sitten siirrymme puhujalistalle.

14.42 Heikki Vestman kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kiitos edustajille hyvästä keskustelusta, ja vielä kerran tosiaan kiitos perustuslakivaliokunnan jäsenille tästä asian käsittelystä, joka todella oli huolellinen, asiallinen ja hyvähenkinen.

Kuten edustaja Ojala-Niemelä kuvasi, viime kaudellahan esitys raukesi siksi, että se annettiin eduskuntaan niin myöhään. Silloin perustuslakivaliokunta yksimielisesti totesi, että se pitää tärkeänä, että välittömästi tämän kuluva vaalikauden alussa hallitus antaa uuden esityksen eduskunnalle saamelaisten asemasta ja oikeuksista perustuslaissa säädetyn turvaamiseksi, ja näin Orpon hallitus myös teki, ja tästä haluan hallitusta kiittää.

Jos käsillä olisi yksiselitteinen asia, niin sehän olisi ratkaistu jo niillä aiemmilla vaalikausilla, jolloin tätä esitystä ei olla kyetty ratkaisemaan ja säätämään. Perustuslakivaliokunta oli kuitenkin yksimielinen — siis yksimielinen — tämän lakiesityksen perustuslainmukaisuuden arviosta edellyttäen, että nämä yksilön oikeusturvaa takaavat muutokset tehdään. Laki on siinä tilanteessa perustuslain mukainen. [Puhemies koputtaa] Haluan todeta näin ollen vielä kerran, että semmoiset puheenvuorot, joita täällä on esitetty, [Puhemies koputtaa] joissa on väitetty, että tämä lakiesitys olisi oikeusvaltioperiaatteen vastainen, [Puhemies koputtaa] eivät pidä paikkaansa.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Nyt olemme puhujalistalla. — Edustaja Pitko, olkaa hyvä.

14.44 Jenni Pitko vihr: Arvoisa puhemies! Suomen perustuslaissa on turvattu saamelaisten oikeus päättää itse omaa kielitään ja kulttuuriaan koskevista asioista. Tällä hetkellä tämä

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

oikeus ei Suomessa ole toteutunut. Suomi on saanut toistuvasti huomautuksia kansainvälisiltä ihmisoikeuselimiltä.

Tämän hetken lainsäädäntö mahdollistaa siis sen, että saamelaisten asioista voi päästä päättämään henkilöitä, joita saamelaiset eivät tunnista saamelaisiksi. Me Suomen eduskunnassa päätämme laista, joka koskee saamelaisia, sillä saamelaisilla ei ole itsellään omaa lainsäädäntövaltaa. Pyydän muistamaan sen täällä salissa tänään. Kyse ei ole meistä suomalaisista, vaan me päätämme toisen kansan asioista. [Sara Seppäsen välihuuto]

Saamelaiset eivät koskaan antaneet hyväksyntää saamelaiskäräjälakiin eduskunnassa aikoinaan hyväksytylle niin kutsutulle lappalaispykälälle. Voimassa oleva 3 §, jossa saamelainen on määritelty, ei siis vastaa saamelaisten oikeuteen itse määritellä omaan kansaan kuulumista. Alkuperäiskansaan kuulumisen vaatii sekä itseidentifikaation että ryhmäidentifikaation. Kuvitelkaa itsenne asemaan, jossa kansasi asioista päättää ihmisiä, jotka eivät edusta kansaasi. [Juha Mäenpää: Vihreät!]

Arvoisa puhemies! Tämä perustuslakivaliokunnan mietintö, joka perustuu Timosen toimikunnan mietintöön, jota itsekin olin viime kaudella toimikunnan jäsenenä tekemässä, korjaa vihdoinkin tämän tilanteen. Hyväksymällä tämän lain eduskunta kunnioittaa alkuperäiskansan itsemääräämisoikeutta. Mietintö ei ole yksimielinen, vaan ilmeisesti tulemme äänestämään tästä laista. Toivon kuitenkin täydestä sydäimestäni, että laki hyväksytään ja saamelaiset voivat jatkaa eteenpäin ja suomalainen yhteiskunta voi myös keskittyä yhdessä saamelaisten kanssa vahvistamaan saamelaisten kieltä ja kulttuuria tai muihin saamelaisia koskeviin tulevaisuuden haasteisiin, kuten luonnonvarataloutta uhkaavaan ilmastomuutokseen ja siihen sopeutumiseen tai muihin saamelaisten elinkeinoihin ja kulttuuriin liittyviin kysymyksiin.

Toivon syvästi, että jos ja kun tämä laki hyväksytään, lähtee etenemään myös se sovintoprosessi, mitä me Suomessa olemme jo lähteneet saamelaisten kanssa tekemään osana totuus- ja sovintokomiteaa. Tämä työ saamelaiskäräjälain uudistuksen kanssa ei ole tehnyt tätä sovintoprosessia helpoksi. Koko tämän ajan, jona olemme yrittäneet tätä lakia uudistaa, ovat saamelaiset joutuneet käymään läpi toivon pilkahdusta ja pettymystä toistensa jälkeen. Viimeksi kaksi vuotta sitten täällä eduskunnassa aiheutettiin valtava pettymys ja myös koettiin valtava pettymys, kun esitys saamelaiskärjäläiksi kaatui vaalikauden lopulla. Nyt onkin oikea aika korjata tilanne, hyväksyä tämä laki ja sen jälkeen käynnistää aito dialogi suomalaisen yhteiskunnan ja saamelaisten kanssa, jotta voimme jatkaa yhdessä eteenpäin. [Hannu Hoskosen välihuuto] Edellinen hallitus käynnisti tämän totuus- ja sovintoprosessin, ja se jatkuu tällä hallituskaudella — kiitos myös siitä pitkäjänteisestä työstä nykyiselle hallitukselle, joka työtä on tukenut.

Arvoisa puhemies! Tämä laki ei siis todellakaan enää määritä saamelaista, kuten vanhassa laissa 3 § määrittää, vaan se määrittää, kenellä on oikeus kuulua saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Tässä lakiesityksessä samalla, kun tämä niin kutsuttu lappalaispykälä poistuu, myös lavennetaan kielikriteeriä. Kielikriteeriä on nykylakiin verrattuna laajennettu kattamaan yksi sukupolvi taaksepäin eli koskemaan myös isoisovanhempia. Jos henkilön isoisovanhemmista jompikumpi on oppinut saamen ensimmäisenä kielenään, on henkilö äänivaltainen saamelaiskärjävaaaleissa. Tämä helpottaa sekä kielenmenettäjien että erityisesti inarinsaamelaisten asemaa ja saattaa lain myös yhteispohjoismaiselle tasolle.

Arvoisa puhemies! On tärkeää, että valiokunta on yksimielinen siitä, että tämä lakiesitys on perustuslain mukainen. Olen rehellinen: minulle ei ole vielä tuotu tässä käsittelyssä esille sellaisia seikkoja, että voisin ymmärtää tämän lain vastustamista. Saamelaisille kuu-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

luu oikeus määrätä omasta kulttuurihallinnostaan, ja tämä laki toteuttaa sen. [Heikki Vestman: Näin on! — Sara Seppänen: Kaikki eivät ole päässeet määrittelemään!]

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Honkasalo, olkaa hyvä.

14.49 Veronika Honkasalo vas: Arvoisa puhemies! Nyt käsittelyssä on tämän vaalikauden harvoja edistysaskelia ja varmasti merkittävin edistysaskel ihmisoikeuksien saralla. Saamelainen alkuperäiskansa on joutunut odottamaan ihmisoikeuksiensa toteutumista liian kauan. On korkea aika, että eduskunta vihdoinkin hyväksyy alkuperäiskansan itsemääräämisoikeutta turvaavan lakiuudistuksen. Suomi loukkaa alkuperäiskansan ihmisoikeuksia, ja Suomella on velvollisuus korjata laki. Uudistuksen kaatuminen peräti kolmella edellisellä vaalikaudella on Suomen valtion häpeä ja epäonnistuminen. Suomen valtio on pettänyt saamelaiset liian kauan. Kiitos hallitukselle siitä, että työ, joka jäi viime vaalikaudella häpeällisesti kesken, ollaan vihdoinkin saattamassa maaliin.

Arvoisa puhemies! Nykyinen, 30 vuotta vanha saamelaiskäräjälaki epäonnistui keskeisen pykälänsä osalta. Saamelaismääritelmäpykälään sisältyvä historiallisten asiakirjojen virheelliseen tulkintaan perustunut lappalaiskriteeri on johtanut tulkintaongelmiin ja ihmisoikeusloukkauksiin. Suomi on saanut muun muassa YK:n ihmisoikeuskomitealta ja rotusyrjintäkomitealta langettavia ratkaisuja alkuperäiskansan itsemääräämisoikeuden loukkaamisesta, kun korkein hallinto-oikeus on muuttanut saamelaiskäräjien vaaliluetteloita nykyisin ongelmallista pykälää tulkiten.

Nyt käsiteltävä esitys on lähes sama kuin viime hallituksen antama. Lain ongelmallisin kohta eli niin sanottu lappalaiskriteeri ollaan poistamassa, ja saamelaismääritelmän sijaan laissa säädettäisiin jatkossa oikeudesta tulla merkityksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Samalla mahdollisuutta tulla merkityksi vaaliluetteloon laajennettaisiin ulottamalla alkuperäiskansan kulttuurin kannalta keskeinen kielikriteeri aina isoisovanhempiin asti. Lakia uudistetaan myös muun muassa nostamalla saamelaisten itsemääräämisoikeus Lain tarkoitus -pykälään ja vahvistamalla viranomaisten yhteistoiminta- ja neuvotteluvetoa saamelaisia koskevassa päätöksenteossa.

Perustuslakivaliokunta hyväksyy esityksen kaikkein keskeisimmiltä osiltaan muuttamattomana. Perustuslakivaliokunta esittää muutosta valitusoikeuteen siten, että korkeimmalta hallinto-oikeudelta haettavaan valituslupaan ei liitettäisi ehdotettua kynnystä, jossa korkein hallinto-oikeus olisi keskittynyt lähinnä syrjintäväitteisiin ja ilmeiseen lainvastaisuuteen. Muutoksenhakua joka tapauksessa uudistetaan perustamalla ensimmäiseksi muutoksenhakuasteeksi itsenäinen ja riippumaton muutoksenhakulautakunta. Lisäksi muutoksenhakulautakunnan kokoonpanoa koskevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi niin, etteivät muut kuin lakimiesjäsenet voi muodostaa enemmistöä ratkaisukokoonpanosta. Olennaista on, että saamelaiskäräjien hallitus on viime perjantaina yksimielisesti hyväksynyt nämä muutokset.

Uudistusta vastustavat ovat Suomelta ihmisoikeussopimusten noudattamiseksi edellytetyn lain 3 §:n välttämättömän korjaamisen lisäksi vastustaneet esitykseen sisältyvää yhteistoiminta- ja neuvotteluvetoa vahvistamista. On toisteltu, ettei yhteistoiminta- ja neuvotteluveto saa muodostua veto-oikeudeksi ja kannettu huolta maankäyttöoikeuksista saamelaisalueella. Yhteistoiminta- ja neuvotteluveto on olennainen kansainvälisessä alkuperäiskansaoikeudessa turvatun vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen kannalta. Yhteistoiminta- ja neuvotteluveto ei tietenkään tarkoita veto-oikeut-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

ta. Menettelyn on kuitenkin aidosti turvattava alkuperäiskansan äänen ja oikeuksien huomioiminen saamelaisia koskevassa päätöksenteossa. Niin alkuperäiskansan kulttuurin kuin ympäristönsuojelun kannalta on keskeistä, ettei esimerkiksi kaivoshankkeilla tuhota saamelaisalueen herkkää ja arvokasta luontoa.

Viime kaudella käsiteltyyn esitykseen verrattuna pykälää saamelaisten oikeuksien huomioimisesta viranomaisten päätöksenteossa on karsittu. Esitys on tältä osin heikompi kuin viime kaudella mutta kompromissinakin merkittävä ja kauan odotettu askel.

Arvoisa puhemies! Suomi on velkaa tämän lain saamelaisille. Tämä esitys on vihdoin hyväksyttävä.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Honkonen, olkaa hyvä.

14.54 Petri Honkonen kesk: Arvoisa herra puhemies! Aluksi kiitän perustuslakivaliokuntaa ja sen jäseniä tämän lakiehdotuksen erittäin perusteellisesta käsittelystä. Kuulimme lukuisia asiantuntijoita ja varmasti lähes kaikkia mahdollisia tahoja, joiden elämää ja todellisuutta tämä lakiehdotus koskettaa.

Keskusta on vuosikymmenten varrella ollut vahvasti edistämässä saamelaisten kulttuurillisten oikeuksien toteutumista sekä myötävaikuttanut saamelaisten kulttuurisen itsehallinnon perustamiseen Suomessa, mukaan lukien saamelaiskäräjien perustaminen, museo- ja luontokeskus Siidan ja kulttuurikeskus Sajoksen perustaminen. Myös muissa erityislaeissa olemme olleet myöntämässä oikeuksia saamelaisille harjoittaa heidän perinteisiä, kulttuuriinsa kuuluvia elinkeinoja. Olemme yhtä mieltä siitä, että tätä saamelaiskäräjälakia pitää uudistaa, mutta olisimme halunneet tämän lakiehdotuksen voimalla jatkaa sovun rakentamista, jolloin kaikille saamelaisryhmille suotaisiin oikeus vaalia omaa kieltään ja kulttuuriaan sekä työskennellä enemmän yhdessä.

Se, mitä pidämme eniten epäoikeudenmukaisena, on se, että tässä hallituksen esityksessä esitettyjen muutosten seurauksena etenkin ne saamelaisryhmät, jotka ovat olleet kaikista kovimpien suomalaistamistoimenpiteiden kohteena ja eniten menettäneet omia kulttuurisia erityispiirteitään, usein kieli mukaan lukien, joutuisivat tämän uuden lain myötä syrjityiksi uudelleen. Tässä on kyse heidän elämästään, kuten myös muiden saamelaiseen alkuperäiskansaansa kuuluvien jokapäiväisestä elämästä. Muualla Suomessa — itsekään en tule saamelaisten kotiseutualueelta vaan Keski-Suomesta — nämä tämän kokonaisuuden erilaiset ihmisoikeusnäkökulmat eivät hahmotu, koska siellä asiaa katsotaan puhtaasti ulkopuolelta, mutta yksittäisen suvun ja henkilön tasolla nämä näkökulmat ovat todella merkittäviä.

Arvoisa puhemies! Tämä puheena oleva mietintö on jaettu kahteen osaan. Yhdymme tähän valtiosääntöoikeudelliseen arvioon, että näinkin saamelaiskäräjälakia voidaan Suomen perustuslain ja kansainvälisten sopimusten näkökulmasta muuttaa. Mutta koska perustuslakivaliokunta toimi tässä myös mietintövaliokuntana eli arvioi lakiesitystä tämän substanssipuolen osalta eli käytännössä arvioi sitä, onko laki hyvä ja oikeudenmukainen, niin mielestämme se olisi voinut olla parempikin. Jätimme kollegan kanssa puheena olevaan mietintöön vastalauseen, jossa ehdotamme yhteensä kuutta eri pykälämuutosehdotusta, jotka pohjautuvat valiokunnassa kuultuihin asiantuntijanäkemyksiin sekä eduskunnan talousvaliokunnan sekä maa- ja metsätalousvaliokunnan kaikkien puolueiden yksimielisinä jättämiin lausuntoihin. Nämä muutosehdotuksemme turvaisivat lakiehdotusta paremmin kaikkien saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana, ja niillä vältettäisiin ristiriitoja

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

myöskin saamelaisalueiden muiden asukkaiden kanssa. Kysehän on jokapäiväisestä elämästä, ei pelkästään julistuksista, mikä ei tänne etelään aina hahmotu.

Kiistanalaisin ja hankalin kysymys tässä lienee lain 3 §, jonne on kirjattu saamelaismääritelmä. Hallitus esittää sen kumoamista ja korvaamista oikeudella tulla merkityksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, ja samalla polveutumisperustetta objektiivisesti osoittava niin kutsuttu lappalaiskriteeri poistettaisiin kokonaan. Tätä pidämme monestakin eri tulokulmasta hyvin ongelmallisena, ja itse historioitsijan koulutuksen saaneena minun on hyvin vaikea nähdä, kuinka aukottomasti sukupolvien taakse näillä varsin ohuilla historiallisilla lähteillä pysyttäisiin tällaisia ihmisen elämässä todella isoja ja merkityksellisiä asioita vedenpitävästi osoittamaan. Siksi esitämme tämän pykälän säilyttämistä ennallaan, samoin kuin myös tämän lakiehdotuksen 9 §:ää eli tätä yhteistoiminta- ja neuvotteluvetoa ehdotamme pidettäväksi voimassa olevan lain mukaisena. Myöskin ehdotamme, että Suomessa samalla tavalla kuin Ruotsissa ja Norjassa saamelaiskäräjävaalit suoritettaisiin suhteellisen vaalitavan mukaisesti.

Arvoisa puhemies! Näillä edellä kuvaamillani perusteilla esitän vastalauseen 1 mukaisia pykälämuutosehdotuksia.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Hänninen, olkaa hyvä.

14.59 Juha Hänninen kok: Arvoisa puhemies! Tänään meillä on käsiteltävänä esitys, jolla on sekä historiallista että inhimillistä painoarvoa. Kyse on saamelaiskäräjälaista, jota on yritetty uudistaa yli vuosikymmenen ajan. Nyt meidän hallituksemme on onnistunut siinä, missä monet aikaisemmat eivät. Olemme löytäneet kompromissin. Tämä on tärkeä askel, ei vain lakiteknisesti vaan oikeudenmukaisuuden ja alkuperäiskansan oikeuksien näkökulmasta.

Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksen tavoitteena on vahvistaa saamelaisten itsehallintoa, turvata kulttuurin ja kielen jatkuvuus sekä tuoda lainsäädäntö kansainvälisten velvoitteiden tasolle. YK:n ihmisoikeuskomitea ja rotusyrjinnän vastainen komitea ovat kehottaneet Suomea korjaamaan nykytilan, ja nyt tähän ongelmaan puututaan. Esityksessä muun muassa tarkennetaan vaaliluetteloon merkitsemisen ehtoja. Asia ei ole yksinkertainen ja herättää ymmärrettävästi keskustelua tässä salissa.

Huolellisen käsittelyn päätteeksi perustuslakivaliokunta puoltaa esityksen hyväksymistä pääosin hallituksen esityksen mukaisena eikä esitä muutoksia vaaliluetteloon pääsyn kriteereihin. Samalla perustuslakivaliokunta esittää valtiosääntöisistä syistä johtuvia pieniä muutoksia, joiden tavoitteena on varmistaa, että myös yksittäisen ihmisen oikeusturva toteutuu tehokkaasti. Tätä ajatellen muutoksenhakua koskevat säännökset ovat nyt vahvempia. Tässä laissa ei ole kysymys vain saamelaiskäräjistä vaan jokaisen oikeusturvasta Suomessa.

Arvoisa puhemies! Tarkoituksena ei ole antaa kenellekään veto-oikeutta vaan varmistaa, että päätökset valmistellaan vuorovaikutuksessa saamelaisten kanssa. Yhteistyö ei koskaan tarkoita pysähtymistä. Se on osa kunnioittavaa päätösten valmistelua. Tämä on tasapainoinen kokonaisuus. Perustuslain mukaan saamelaisilla on itsehallinto kieltään ja kulttuuriaan koskevissa asioissa, mutta se ei ole täyttänyt tehtäväänsä, jos järjestelmä ei ole luotettava, oikeudenmukainen tai johdonmukainen. Tämä laki pyrkii siihen, että jatkossa tämä toteutuu.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

Saamelaiskäräjien hallitus on ilmoittanut yksimielisesti hyväksyvänsä esityksen, ja saamelaiskäräjiä on kuultu sekä osallistettu valmistelussa. Siksi tämä on aito askel kohti paremmin toimivaa ja luottamusta rakentavaa järjestelmää.

Arvoisa puhemies! Haluan lopuksi korostaa perustuslakivaliokunnan ehdottamaa lausumaa, jossa eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa tarkasti lain toimivuutta ja vaikutuksia saamelaisten itsehallinnon toteuttamiseen ja eri ryhmiin sekä ryhtyy viipymättä toimenpiteisiin, jos ongelmia ilmenee. Se on tärkeä kirjaus. Se kertoo, että tämä uudistus ei ole päätös vaan alku: alku paremmalle, tasa-arvoisemmalle järjestykselle, alku, jossa alkuperäiskansan ääni kuuluu. — Kiitos, arvoisa puhemies.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Lohi, olkaa hyvä.

15.04 Markus Lohi kesk: Arvoisa puhemies! Muistan hyvin, kun 2011 alkaneella vaalikaudella eduskuntaan tuotiin saamelaiskäräjälain uudistus. Olin silloin perustuslakivaliokunnan jäsen — niin kauan olen saanut kansanedustajana käsitellä saamelaiskäräjälain uudistusasiaa. Vaalikaudella 2015 perustettiin korkeimman hallinto-oikeuden presidentti Hallbergin vetämä komitea, jossa olin myös jäsenenä, ja kävimme pitkiä neuvotteluja hallituspuolueiden edustajien ja saamelaiskäräjien edustajien kesken siitä, minkälainen voisi olla uudistus saamelaiskäräjälaista. Pääsimme mielestäni aika hyväänkin kompromissiin siitä, millä tavalla voisimme löytää kohtuullisen ratkaisun, semmoisen, joka olisi jollakin tavalla kompromissi. Nimittäin kun politiikassa puhutaan vaikeista asioista, joissa ei ole absoluuttista totuutta olemassa — ei oikeita eikä vääriä ratkaisuja, vaan on erilaisia tulkintoja — niin silloin kannattaa hakea semmoista kompromissia, joka saattaa olla sellainen, että joissakin tilanteissa kaikki kokevat sen jollakin tavalla hankalaksi mutta kuitenkin siedettäväksi.

Itse lähestyn tätä kysymystä siltä kannalta, että olisi tärkeää, että olisi löytynyt semmoinen ratkaisu, joka koettaisiin siellä alueella niin, että se jollakin tavalla mieluummin lisäisi sovintoa ihmisten keskuudessa kuin aiheuttaisi lisää riitoja ja vastakkainasettelua. On ollut jo ihan liikaa Ylä-Lapissa — niin kuin me kutsumme: Yläperällä — sellaista vastakkainasettelua ja turhaa kärjistelyä. Pahoin pelkään, että tämä laki ei tule liennyttämään sitä vaan saattaa jopa — mitä en toivo, mutta saattaa olla niin — kärjistää sitä. Tässähän toteutuu nytten kyllä täydellisesti nykyisten saamelaiskäräjien kanta siitä, mikä on lain sisältö, mutta sitten on olemassa myös toinen näkökulma, joka ei tietenkään millään tavalla tule tässä huomioon otetuksi. Sillä tavalla tämä ei ole sentyyppinen hyvä ratkaisu, jota itse olisin suosinut ja jossa katsottaisiin myös toista osapuolta — niin kuin vanhassa juristien käyttämässä sanonnassa on se, että kuuntele myös toista osapuolta. Tässä esityksessä ja mietinnössä ei sitä ole nyt tehty.

Mutta kaiken tämän keskellä, vaikka näenkin tässä ongelmia... Ne kaksi suurinta ongelmakohtaa muuten pitkäaikainen kansanedustaja, edustaja Ojala-Niemelä aika hyvin tässä toi esille. Itse debatissa kerroin muuten toisen niistä, joka on tämä 9 § ja jossa myös saamelaisenemmistöisessä kunnassa Utsjoella nähtiin ongelmia. Toinenhan on sitten se ikuisuus kysymys, joka on vaikea kysymys: kuka on saamelainen? Tai miten se nyt muotoillaan: kenellä on oikeus äänestää saamelaiskäräjien vaaleissa, eli kenellä on oikeus tulla merkittyä sinne vaaliluetteloon? Ei tämä ole kysymys, josta voisi sanoa, että siinä on absoluuttisesti oikea ja väärä, koska nytkään ei tehdä samanlaista ratkaisua kuin muissa Pohjoismaissa, joissa on määritelty niin, että siellä kyllä kieli on ratkaiseva mutta kotikieli,

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

jos on puhunut kotikieltä, ja nyt Suomessa mennään aika erikoiseen ratkaisuun, että se ratkaiseva onkin ensimmäinen kieli. Aivan kuten Ojala-Niemelä täällä edellä totesi, on hirveän hankalaa, jos sanotaan, että nythän tämä laajenee neljanteen sukupolveen. Kuka pysyy näyttämään, että neljä sukupolvea aiemmin se on ollut ensimmäinen kieli, jonka henkilö on oppinut kotona? Mahdoton tehtävä, koska kieliä käytetään monesti ristiin, suomea ja saamea. Olen tavannut monia saamelaisia ystäviä, jotka sanovat, että no eivät hekään osaa sanoa, mikä heillä on ollut ensimmäinen kieli, koska heillä käytetään molempia kieliä. Joka tapauksessa, kuten sanoin, olen hirveän tyytyväinen siihen, että riippumatta tästä valtavan hankalasta kysymyksestä, saamelaismääritelmästä, me olemme kyenneet näitten vuosien aikana lisäämään rahoitusta kielipesille, myös saamelaiskäräjille. Me olemme museon rahoittaneet — uusi laajennettu tai saneerattu museo — ja pyrkineet luomaan saamelaisille mahdollisuuden ylläpitää kieltä ja kulttuuria.

Se, mikä olisi se tavoitetilä meillä, on se, että me olisimme voineet... Olen vähän surulinen tämän lain sisällöstä, ennen muuta sen takia, että tämä nyt lähtee siitä, että tämä vaaliluettelo kerätään uudestaan, ja nyt sellaisista, jotka on merkitty sinne, osa ei tule pääsemään tähän vaaliluetteloon. Minusta tämä ei ole — se, mihin viittasin — oikeus eikä kohtuus. Minusta se ei ole kohtuullinen ratkaisu, että osa niistä, jotka ovat ehkä pitkään toimineet siellä, joutuu nyt pois sieltä. Ei se olisi heikentänyt saamelaiskulttuuria. Uskallan ottaa näinkin rohkean tulkinnan, vaikken ole itse saamelainen. Mutta kuten sanoin, ei sinne tule ketään sellaista lähtökohtaisesti merkitä, joka ei ole saamelainen. Se ei ole suomalaisien käräjät, se on saamelaisten käräjät. Mutta kun on olemassa näitä ristiriitaisia näkökulmia — tämä on hirvittävän hankala kysymys — niin olisi kannattanut hakea kohtuullista ratkaisua, niin kuin Ojala-Niemelä täällä edellä totesi. Nyt siihen ei valitettavasti kyetty. Ajateltiin, että 10—0 eli selkävoitto on paras voitto. Olen itse politiikassa monesti tottunut siihen, että selkävoitot eivät ole niitä parhaita voittoja vaan politiikan pitäisi olla kompromissien taidetta.

Mutta se, arvoisa puhemies, minkä pitäisi olla tavoitetilä — ja sen pitäisi olla edelleen, tästäkin eteenpäin — on se, että Suomessa olisi sellaiset olosuhteet, että saamelainen kulttuuri voisi kehittyä elinvoimaisena. Niitä kolmea saamen kieltä, joita täällä puhutaan, voitaisiin ylläpitää, ne voisivat säilyä elävinä. Se on meidän kaikkien etu. Ja jos me voisimme rakentaa sovintoa, olisi mahtavaa, että me voisimme rakentaa Suomea, jossa me kaikki voisimme olla ylpeitä siitä, että meillä on täällä Euroopan ainoa alkuperäiskansa, ja me haluaisimme yhdessä tehdä töitä sen eteen, että sen ominaispiirteet ja kulttuuriset piirteet säilyisivät, ja voisimme kunnioittaa toinen toisiamme. Siksi olen murheissani siitä, että tässä on päädytty ratkaisuun, joka on aika toispuoleinen ja aiheuttaa paljon ristiriitoja. Ja joudun tässä kyllä tukemaan niitä vastalauseen esityksiä, joita täällä on edellä kerrottu myös puheenvuoroissa keskustan perustuslakivaliokunnan edustajien toimesta.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Riipi, olkaa hyvä.

15.11 Mika Riipi kesk: Arvoisa puhemies! Niin kuin täällä on keskusteltu, saamelaisia koskeva lainsäädäntö on ollut tässä talossa jo useita hallituskausia käsittelyssä, eikä kaikkia tyydyttävää lopputulosta, tuota edustaja Lohen mainitsemaa kompromissia, ole saatu aikaiseksi. Vuosien varrella asian ympärillä käyty taistelu on kärjistänyt paitsi saamelaiskäräjien sisällä tehtävää politiikkaa, myös ennen kaikkea ihmisten ja eri saamelaisryhmien välejä tuolla pohjoisessa. Elävä elämä siellä on jo nyt valitettavasti osin syrjintää, vähätte-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

lyä ja ihmisten jakamista eri leireihin. Pohjoisessa elävänä voin sanoa varmasti, että nyt käsittelyssä oleva Orpon hallituksen lakiesitys tulee edelleen kärjistämään tilannetta. [Sara Seppänen: Kyllä!] Siihen sisältyy kolme yksityiskohtaista epäkohtaa ja yksi laajempi periaatteellinen ongelma:

Ensimmäinen epäkohta liittyy uuteen määritelmään henkilöistä, jotka ovat jatkossa äänioikeutettuja saamelaiskäräjävaaleissa. Tämä käytännössä mahdollistaa seuraavien vaalien osalta vaaliluettelon puhdistamisen niin, että jopa menneiden vuosien ääniharavatkin joutuvat väistymään. [Hannu Hoskonen: Kyllä!] Valta keskittyy. [Sara Seppänen: Kyllä!]

Toinen epäkohta ovat itse saamelaiskäräjävaalit, joita ei edelleenkään järjestetä kaikissa muissa vaaleissa vakiintuneella tavalla eli suhteellisina vaaleina, vaan nykyisellä mallilla, joka mahdollistaa edelleen vallan keskittämisen ohi henkilökohtaisten vaalitulosten. Tämä tarkoittaa, että jatkossakaan valta ei käytännössä voi vaihtua vaalien kautta, ja demokratiaa ei siten käytännössä ole.

Kolmas epäkohta liittyy uuteen neuvottelumenettelyä koskevaan pykälään, jonka muoto käytännössä tulee haastamaan nykyisen jo vakiintuneen ja itse asiassa ihan toimivan neuvottelumenettelyn saamelaiskäräjien ja muun muassa alueen kuntien välillä. Lähivuosina tullaan oikeudessa testaamaan, kuinka käy esimerkiksi pohjoisen kuntien kaavoitusmonopolille.

Mutta ehkäpä kuitenkin suurin periaatteellinen ongelma on koko lain taustalla oleva rakenne, jossa saamelaismääritelmää ei enää itse asiassa ole, vaan se on korvattu oikeudella tulla merkityksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, joka siis kootaan uudelleen. Teoriassa tämä tarkoittaa siis sitä, että saamelaiseksi voi identifioitua jokainen, kun sitä ei enää lain tasolla määritellä, [Sara Seppänen: Juuri näin!] mutta tulevaisuudessa kaikki erityisoikeudet koskevat vain laissa määriteltä joukkoa, joka myös käyttää täyttä puhevaltaa saamelaisten nimissä yli muiden. Minun mielestäni se on iso, iso epäkohta. [Sara Seppänen: Kyllä!]

Arvoisa puhemies! Meillä pohjoisessa näiden ristiriitojen keskellä asuvana ihmisenä haluaisin olla rakentamassa sopua, jotta kaikille saamelaisryhmille suotaisiin oikeus vaalia omaa kieltään ja kulttuuriaan, ja että työskentelisimme enemmän yhdessä. Tämä hallituksen esitys ei valitettavasti rakenna sitä sopua, vaan tulee sitä rikkomaan surullisella tavalla.

Meille pohjoisessa asuville ihmisille tässä ei ole kysymys mistään kivasta identiteettipolitiikasta, vaan arkisista vakavista ongelmista ja ihmisten jakamisesta, valitettavasti, etnisyyden perusteella kahteen kastiin. [Sara Seppänen: Juuri näin!]

Edellä olevan perusteella kannatan edustaja Honkosen tekemää vastalauseita ja pykälämuutosehdotuksia.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Forsgrén, olkaa hyvä.

15.16 Bella Forsgrén vihr: Arvoisa puhemies! Meillä on mahdollisuus tehdä historiaa, mahdollisuus korjata vuosikymmeniä jatkunut epäkohta. Kyse on saamelaiskäräjälaista, mutta vielä syvemmin kyse on ihmisoikeuksista, oikeudenmukaisuudesta ja alkuperäiskansan kunnioittamisesta. Nyt vihdoinkin on aika saada saamelaiskäräjälaki korjattua. Kyse ei ole marginaalisesta muutoksesta vaan siitä, että Suomi viimein täyttää kansainväliset ja kansalliset velvoitteensa. Meidän on korjattava laki, jonka useat riippumattomat tahot sekä Suomessa että kansainvälisesti ovat todenneet rikkovan ihmisoikeuksia.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

YK:n ihmisoikeuskomitea on useaan otteeseen huomauttanut Suomea siitä, että nykyinen laki ei kunnioita saamelaisten itsemääräämisoikeutta. Myös YK:n rotusyrjintäkomitea on todennut, että Suomen tulee uudistaa lakia tavalla, joka vastaa kansainvälisiä velvoitteita. Nämä eivät ole kevyitä huomautuksia. Ne ovat vakavia muistutuksia siitä, että oikeusvaltiossa ei ole sijaa vähemmistöjen oikeuksien sivuuttamiselle. Tämä viesti on ollut kristallinkirkas myös kotimaassa. Valtiosääntöasiantuntijat, ihmisoikeusjärjestöt, saamelaiskäräjät ja lukemattomat asiantuntijat ovat toistuvasti tuoneet esille saman vaatimuksen: saamelaiskäräjälaki on uudistettava saamelaisten itsemääräämisoikeutta kunnioittavaksi.

Arvoisa puhemies! Nykylaki on vuodelta 1995 ja auttamatta vanhentunut. Nykylain pääongelma juontuu niin sanotusta lappalaispykälästä. Se lisättiin nykylakiin eduskuntakäsittelyssä saamelaiskäräjien vastustuksesta huolimatta. Siinä saamelaisuutta haetaan vanhoista verorekistereistä, jotka eivät ole rekisteri etnisyydestä tai kielestä vaan henkilöstä ja elinkeinosta. Norjan ja Ruotsin saamelaismääritelmässä ei vastaavaa pykälää ole.

Hallituksen esityksessä oikeutta äänestää saamelaiskäräjien vaaleissa koskevaa saamelaisten määritelmäsäännöstä ehdotetaan tarkistettavaksi siten, että kysymys olisi nimenomaan henkilön merkitsemisestä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon eli äänioikeudesta saamelaiskäräjien vaaleissa, ei siitä, ketä on pidettävä ylipäätään saamelaisena. Lakiuudistuksella vahvistetaan saamelaisten itsemääräämisoikeutta kansana eli saamelaisten oikeutta itse määrittellä, kuka on saamelainen, sen sijaan, että suomalaiset tekevät sitä heidän puolestaan. Saamen kansalle kyse ei ole enempää eikä vähempää kuin heidän tulevaisuudesta. Suomen velvollisuus on varmistaa, että saamelaiskäräjien legitimitetti Saamen kansan silmissä säilyy. Saamelaisten perusteltu huoli on se, että ilman lainmuutosta muut ihmiset kuin saamelaisen yhteisön saamelaisina pitämät tulevat valtaamaan saamelaiskäräjät ennemmin tai myöhemmin.

Arvoisa puhemies! Täällä salissa on nostettu huomioita siitä, että tässä lakiesityksessä ei olisi tehty jo kompromisseja. Tämähän ei pidä paikkaansa. Tämä lakiesitys, mikä tällä hetkellä on, ei todellakaan ole saamelaiskäräjien tahdon mukainen. Hehän olisivat toivoneet viime hallituksen lain kokonaisuutta siitä 9 §:stä ja varmasti vielä enemmän. Tässä saamelaiskäräjät on juuri joutunut kymmenien vuosien aikana tekemään kompromisseja ja kompromisseja, ja silti eduskunnassa tätä lakiesitystä ei ole viety eteenpäin aikaisemmin. Haluaisin muistuttaa tästä, että jos joku täällä ei ole pystynyt kompromisseihin ja viemään tätä tärkeätä kokonaisuutta eteenpäin, niin se on tämä sali eivätkä saamelaiset.

Arvoisa puhemies! Itsemääräämisoikeus ei ole mielipidekysymys, eikä sen pitäisi olla poliittinen pelinappula. Se on perusoikeus, joka kuuluu jokaiselle alkuperäiskansalle, erityisesti Euroopan unionin ainoalle alkuperäiskansalle, saamelaisille. Tällä hetkellä Suomen valtio määrittää, kuka saa äänestää saamelaiskäräjillä vastoin saamelaisyhteisön omaa tahtoa. Tämä on selvä loukkaus itsemääräämisoikeutta vastaan. [Juha Mäenpää: Höpö höpö!] — Kyllä on. — Tasa-arvo ei tarkoita sitä, että enemmistö voi sanella alkuperäiskansan rajat. Tasa-arvo tarkoittaa sitä, että kunnioitamme jokaisen ryhmän oikeutta olla oma itsensä. Itsemääräämisoikeus ei vie keneltäkään mitään. Se turvaa saamelaisille sen, mitä heiltä on jo aivan liian kauan evätty.

Arvoisa puhemies! On pakko kehua Orpon hallitusta. En olisi uskonut, että tämän hallituksen lakiesitys viedään kokoomusjohtoisesti perussuomalaisten tuella tai tällä kokonaisuudella. Haluankin kiittää kokoomusta ja Petteri Orpoa, että ovat tuoneet lakiesityksen ajoissa eduskunnan käsittelyyn. Samaa ei voi sanoa kyllä viime kaudesta. Sanna Marinin hallitusta voi kiittää siitä, että lakiesitys oli mielestäni kokonaisuudessa parempi. Se vali-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

tettavasti tuotiin aivan liian myöhään eduskuntaan käsiteltäväksi, ja haluan siitä sanoa, että eihän siinä enää paljon ollut tekemistä. Pääministeri Marin hienosti toi omalla arvovalallaan lakiesityksen eduskuntaan, mutta ei käyttänyt omaa arvovaltaansa siihen, että lakiesitys olisi mennyt eduskunnasta läpi. Toivonkin, että pääministeri Orpo ei tee samaa virhetä, vaan olisimme vihdoinkin tilanteessa, missä täältä eduskunnasta tämä lakiesitys tulisi voimaan ja pääsisimme myös yhteiskuntana eteenpäin. Haluan tästä kiittää hallitusta, jos tämä nyt lopultakin menee maaliin.

Arvoisa puhemies! Meillä kansanedustajilla on vastuu ja valta näyttää, että Suomi seisoo todella ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion puolella. Tämä ei ole hetki peruuttua, lykätä tai neuvotella saamelaiden oikeuksia pois. Tämä on hetki toimia oikein. Kannatan lämpimästi saamelaiskäräjälain uudistusta, ja vetoan teihin kaikkiin: hyväksytään tämä laki.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Seppänen, olkaa hyvä.

15.22 Sara Seppänen ps: Arvoisa herra puhemies! Tämä lakiesitys on monella tapaa väärin. En oikein tiedä, mistä edes aloittaisin.

Tätä voisi kuvata sanoilla ”historiattomuus”, ”mielivalta” ja ”epäoikeudenmukaisuus”. Sana ”lappalainen” on alkuperäinen sana, joka varsin myöhäisessä vaiheessa korvautui sanalla ”saamelainen”. Aina 1500-luvulta saakka verokirjoihin merkittiin kirjain L eli lappalainen.

Lapin historiassa aina 1500-luvulta lähtien aluetta asuttivat metsälappalaiset lapinkylissä. Lappi oli jaettu Tornion Lappiin ja Kemin Lappiin. Ikiaikaiset kalastus- ja metsästys-oikeudet kuuluivat lapinkylille, joita oli tuohon aikaan yhdeksän kappaletta: Kittilä, Peltjärvi, Inari, Sodankylä, Keminkylä, Kuolajärvi, Kemijärvi ja Kitka sekä Maanselkä.

Lapin alkuperäisväestöä ovat metsäsaamelaiset ja inarinsaamelaiset. Nykyiset saamelaiskäräjillä valtaa pitävät porosaamelaiset tulivat Suomen alueelle vasta 1800-luvun puolella. He onnistuivat säilyttämään kielensä paremmin syrjäisemmästä sijainnista johtuen. Tämä on toki hieno asia. Se on hyvä, että saamen kielet — pohjoissaame, inarinsaame ja kolta — ovat edelleen eläviä kieliä.

Metsälappalaisten kieli keminsaame, joka verokirjoissa aina 1500-luvulta lähtien tosiaan merkittiin lapin kieleksi, hävisi 1900-luvun alkuun tultaessa, mutta kulttuuri ei hävinnyt. Vanhoilla lapinkylän alueilla jouduttiin piilottelemaan omaa kulttuuria: pukuja, perinteitä ja identiteettiä. Omalaatuinen vuoden- ja luonnonkierron mukaan eläminen kuitenkin säilyi.

Joku historiaa tuntematon voi väittää, että metsälappalaiset olivat suomalaisia. Ei, he olivat metsälappalaisia. He joutuivat perustamaan tiloja 1700-luvulla, jotta eivät olisi menettäneet maitaan. Kehkeytyi ikään kuin sekamalli, jossa kalastus, metsästys, vuodenkierron mukaan eläminen, kulttuurin eri muodot — käsityöt, perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito — jatkuivat saaden muotoja myös tilojen hoidosta. Kulttuuri kuitenkin säilyi. Nyt pukuja kaivetaan vintteistä ja varastoista. Lapinkyläliitokset ovat aktivoituneet. Joka kesä kokoontuu Metsäsaamelaispäivät. Iloitaan kulttuurista ja ollaan ylpeitä omista juurista. On löytynyt takaisin jotain, mikä on ollut sydämessä ja kulkenut mukana monen sukupolven ajan.

Nyt kun laista tämän esityksen mukaan poistetaan polveutuminen eli niin sanottu polveutumiskriteeri, on jäljellä hallintohimmeli, joka ei määritä, kuka on alkuperäiskansaan kuuluva, vaan vain sen, kuka saa äänestää epädemokraattisissa vaaleissa. Mikä tarkoitus

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

tällaisella rakenteella on? Perustuslakivaliokunnan mietintökin lähtee siitä, ettei tällä lailla määritellä saamelaisuutta vaan vain käräjävaaleissa äänestämisestä. Siis kertaan vielä: tämän lain tarkoitus ei ole määrittää alkuperäiskansaan kuuluvia, vaan vain oikeus äänestää. Miksi me säädämme tällaisen lain? Annamme valtaa rakenteelle, jossa ei määritellä alkuperäiskansaa, vaan vain lisätään valtaa osalle porukasta, joka päättää Lapissa asioista toisten alkuperäiskansaan kuuluvien mutta ei käräjäluetteloon kuuluvien yli.

Lakiesityksen perusteluissa viitataan YK:n ihmisoikeuskomitean ja rotusyrjinnän vastaisen sopimuksen CERD-komiteaan väittäen, että nämä olisivat vaatineet polveutumisperusteen poistamista saamelaismääritelmästä. Tämä ei pidä paikkaansa. [Hannu Hoskonen: Näin on!] YK:n ihmisoikeuskomitea ei ole vaatinut perusteen poistamista, vaan kritisoi sitä, että nykyistä lakia, joka sisältää tämän polveutumisperusteen, ei ole sovellettu sen sananmukaisessa muodossa. CERD-komitea puolestaan edellytti nimenomaan polveutumisperusteen soveltamista, koska kyse on alkuperäiskansaan kuuluvien henkilöiden määrittelystä.

Arvoisa puhemies! Tämä on vakava asia, että Suomi nojaa näin vahvasti näihin kansainvälisten toimielinten lausuntoihin ilman, että ymmärretään täysin, mikä niiden sisältö on ollut. YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen 33 artiklan mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus määrittää omasta identiteetistään tai sen jäsenyydestään tapojensa ja perinteidensä mukaisesti sekä oikeus määrätä toimielintensä rakenteet ja valita niiden jäsenet omia menettelyjään noudattaen. Meillä Suomessa on se ongelma, että emme ole määritelleet alkuperäiskansaan kuuluvia. Osa saamelaisista, kuten metsäsaamelaiset ja inarinsaamelaiset, ei ole päässyt osaksi tätä määritelmää. Saamelaiskäräjät edustavat kansainvälisissä toimielimissä Suomen koko alkuperäisväestöä, vaikka kaikki alkuperäiskansaan kuuluvat eivät pääse osallisiksi käräjiin.

Arvoisa puhemies! Edustaja Riipi käytti ansiokkaan puheenvuoron elämästä tuolla pohjoisessa Lapissa. Tämä on jokapäiväistä elämää meillä, ei vain niin kutsuttua identiteetipolitiikkaa täältä etelästä käsin. Meidän olisi pitänyt pystyä parempaan, siihen, että me rakennetaan tällä lailla sopua, me saadaan saamelaisia kansoja, alkuperäiskansoja yhteen. Tämä lakiesitys tulee aiheuttamaan ja syventämään ristiriitoja. — Jatkan seuraavassa puheenvuorossani.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Vuornos, olkaa hyvä.

15.29 Henrik Vuornos kok: Arvoisa puhemies! Saamelaiskäräjälain uudistaminen aloitettiin vuonna 2012 Kataisen hallituksen toimesta. Saamelaiskäräjälain uudistamisessa on ollut erilaisia vaiheita, mutta kunniaksi tämä prosessi ei ole ollut lainsäätäjille. Petteri Orpo on kuudes pääministeri, jonka hallitus käsittelee saamelaiskäräjälakia, ja samalla ensimmäinen, joka aikoo viedä sen maaliin. Haluan antaa erityisen kiitoksen myös ministereille Meri ja Henriksson, joiden rooli tämän pitkäaikaisen saagan loppuun saattamisessa on ollut merkittävä.

Saamelaiskäräjälakia on käsitelty eduskunnassa huolella ja hartaasti. Hallitus antoi lakiesityksen eduskunnalle jo ensimmäisenä syksynä 14.12.2023. Nyt, puolitoista vuotta myöhemmin, perusteellinen käsittely on valmis. Perusteellinen käsittely on varmasti ollut tarpeen, mutta onhan tämä kestänyt myös aika kauan.

Hallituksen esitys saamelaiskäräjistä annetun lain muuttamisesta on keskeisiltä osiltaan sama esitys kuin se, joka Marinin hallituksen loppumetreillä kaatui liian myöhään annet-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

tuun hallituksen esitykseen ja erityisesti hallituspuolue keskustan vastustukseen. Lain tavoitteena on suojella ja edistää saamelaiden itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä parantaa saamelaiden kieltään ja kulttuuriaan koskevan itsehallinnon ja saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä.

Keskeisin muutos nykytilaan lakiesityksessä koskee saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkitsemistä eli äänioikeutta saamelaiskäräjien vaaleissa. Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon on jatkossa henkilöllä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen, että henkilö itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan, isovanhemmistaan tai isoisovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai ollut merkittynä äänioikeutetuksi vuoden 27 alusta lähtien. Oikeus kuulua kärjäläluetteloon takautuu siis jatkossa kolme sukupolvea nykyisen kahden sukupolven sijaan. Niin sanottu lappalaiskriteeri poistuu lakimuutoksen myötä.

Arvoisa puhemies! Vaaliluetteloon merkitsemisen nykytilaa voi mielestäni kuvata jokseenkin epäselväksi. Tästä kertovat lukuisat riidat, joita korkein hallinto-oikeus on joutunut vuosien varrella ratkaisemaan kärjäläluetteloon kuulumisen osalta. Lainmuutos selkeyttää kärjäläluetteloon merkitsemisen tilaa ja vahvistaa osaltaan alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeutta.

Minä luotan saamelaiskäräjien enemmistöön, joka tukee lakimuutoksen ratkaisua kärjäläluetteloon merkitsemisestä. Kanta on säilynyt samana, vaikka välillä on käyty vaaleja. Ei ole olemassa sellaista ratkaisua, johon kaikki olisivat tyytyväisiä. Nyt käsittelyssä olevaa esitystä tukee selkeä käräjien enemmistö, joka varmaan itse kunkin mielestä edustaa kuitenkin saamelaiden enemmistöä.

Haluan kiittää henkilökohtaisesti myös Tuomas Aslak Juuso ja Pirita Näkkäläjärveä lukuisista keskusteluista ja saamelaiskäräjien näkemysten valottamisesta hallitukselle ja muun muassa tällaiselle etelän vetelälle. Jos mieli on avoin, voi mielestäni kuka tahansa meistä ymmärtää saamelaisuutta sen monine eri vivahteineen.

Arvoisa puhemies! Saamelaiskäräjien päätösvalta on rajattua, ja se koskee saamen eri kieliä ja kulttuuria koskevia asioita. Esimerkiksi maankäytöstä ja verotuksesta saamelaiden kotiseutualueella päättävät nyt ja jatkossa kunnanvaltuustot aivan samaan tapaan kuin muualla Suomessa.

Haluan alleviivata sanoja ”kieli” ja ”kulttuuri”. Meidän Suomessa tulisi olla ylpeitä, että meillä on elinvoimainen alkuperäiskansa, joka vaalii omaa kulttuuriaan. Se on Suomelle sellainen rikkaus, jota harvalla maailman maalla on.

Minkälaisista asioista saamelaiskäräjät sitten huolehtivat? Minusta aivan tavallisista asioista, esimerkiksi siitä, että Sevetin kylällä saa päivähoitopalveluita tai sairaanhoitajan vastaanoton koltan kielellä, jonka puhujia ei ylipäänsä ole kuin muutamia satoja; siitä, että Kaldoaivissa poroelinkeinoja ja kalastusta voidaan harjoittaa jatkossakin ja perinne-elinkeinojen edellytykset säilyvät; siitä, että ikäihminen saa viimeisinä vuosinaan palvelua omalla äidinkielellään esimerkiksi pohjoissaameksi.

Jo nyt ilmastonmuutos ja esimerkiksi vieraslaji kyttyrälohi haastavat kotiseutualueen elinkeinoja ja perinteistä tapaa elää. Sopeutumistyössä sekä alueen ainutkertaisen luonnon suojelussa tarvitaan saamelaiskäräjiä ja laajasti koko eduskunnan tukea.

Arvoisa puhemies! Minusta on tärkeää, että saamelaiskäräjät on elävän saamelaisuuden äänitorvi: heidän, jotka edelleen puhuvat saamen eri kieliä ja harjoittavat saamelaiselinkeinoja. On päivänselvää, että ilman käräjiä saamelaiden edellytykset pitää yllä kieltä ja kulttuuria heikkenisivät. Uudistamalla saamelaiskärjälakia turvaamme sen, että saamelaiskär-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

räjät on jatkossakin elävän saamelaiskulttuurin ja elävien kielten vahva edustaja ja ääni Suomessa.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Ojala-Niemelä, olkaa hyvä.

15.34 Johanna Ojala-Niemelä sd: Arvoisa herra puhemies! Voi sanoa, että lähes 20-vuotisen eduskuntaurani aikana tämä on vaikein päätös, minkä olen kohdannut, omassakin puolueessa. Ensinnäkin tulen Lapista ja Lapin vaalipiiristä, jota tämä asia mitä enimmäissää määrin koskettaa, mutta meillä Lapin kansanedustajilla on aikaisempina vaalikausina ollut yhtenäinen näkemys tähän asiaan, ja nytkin uskon, että ollaan hyvin tietoisia ja perehdytty tähän. Tämä on ristiriitainen ja monia jakava kysymys meillä, ja siitä tämä vaikeus johtuu.

Saamelaiskäräjälaki on vuodelta 95, ja sen uusiminen on yleisesti kannatettava asia. Jaan muiden perustuslakivaliokunnan jäsenten kanssa näkemyksen siitä, että valtiosääntöoikeudellisia esteitä ei tämän käräjälain hyväksymiselle ole. Sen sijaan mielestäni oikeusministeriön kansliapäällikkö Timosen toimikunnan työn pohjalta tehty työ lähti jossakin määrin heti alussa väärille jengoille. Minusta siihen ei osallistettu kaikkia saamelaisryhmiä, ja lisäksi työ on ongelmallinen 3 ja 9 §:ien osalta. On vaikea lailla säätää, kuka kuuluu alkuperäiskansaan, ja varmasti siitä johtuen oli tämä seuraus, että tässä ei pyritäkään enää saamelaismääritelmään, sitä ei ole, vaan määritellään vain ne, jotka ovat äänioikeutettuja.

Hallituksen esityksessä esitetään myös niin sanotun lappalaispykälän poistamista. Saamelaiseksi ei enää katsottaisi sellaisia henkilöitä, joka on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa. Täällä tuotiin aikaisemmissa puheenvuoroissa esille, että ongelmia voi syntyä, jos saamelaisten asioista päättämään pääsevät henkilöt, jotka eivät ole saamelaisia. Kannan huolta myös siitä ja näen ongelmana myös sen, ettei saamelaiseksi hyväksytä henkilöitä, jotka täyttävät kriteerit. Tällaisiakin henkilöitä on, ja siinä tavallaan tämä oikeudenloukkaus tapahtuu toiseen suuntaan. Olen aivan vakuuttunut, että jatkossa näistä ratkaisuista tullaan valittamaan myös ihmisoikeuselimiin. Näen ongelmana sen, että vaaliluetteloon jo kertaalleen merkityksi tullut saamelainen menettääkin uuden lain seurauksena statuksensa eikä häntä lain kriteerien muutoksen myötä enää hyväksytä vaalirekisteriin.

Myös apulaisoikeuskansleri on kritisoinut sitä, ettei yksittäiseen henkilöön kohdistuvia vaikutuksia ole lappalaisperusteen poistamisen myötä arvioitu. Lakiesityksessä on omaksuttu teennäinen konstruktio, jonka mukaan saamelaismääritelmä ei enää määrittele sitä, kuka on saamelainen, vaan ainoastaan tämän äänioikeuden, ja tämä ei ole mielestäni hirveän onnistunut ratkaisu. Asiantuntijakuulemisissa on esitetty perusteltuja epäilyksiä siitä, mahdollistaako ehdotettu sääntely kaikkien alkuperäiskansaan kuuluvana itseään pitävien hakeutumisen saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. On tiedossa, että meillä on ollut valtava assimilaatio, ja sen seurauksena, kun saamelaisia ja muita vähemmistöjä on sulautettu valtaväestöön, moni on menettänyt kielensä. Siitä juontuvat nämä vaikeudet nyt näyttää sitten myös osaltaan, että on joskus osannut puhua kieltä.

Lakiesityksessä lähdetään siitä, että vaaliluettelo kootaan uudelleen. Lakiuudistus pyrkii poistamaan jo kertaalleen vaaliluetteloon otettuja henkilöitä ja jopa saamelaiskäräjille valittuja henkilöitä. Korkein hallinto-oikeus ei ole liittänyt äänestysluelleen yhtäkään henkilöä, jolla ei olisi vahva saamelainen identifikaatio ja todisteaineisto oman suvun saamelaisuudesta. Myös vaalilautakunta on tehnyt virheitä hylätessään kriteerit täyttäviä henkilöitä pääsemästä luetteloon. Henkilöt, jotka eivät ole tulleet hyväksytyiksi vaaliluette-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

loon, ovat joutuneet oikeusturvakeinonaan turvautumaan asiassa korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen. Mielestäni olisi ainoa oikea tapa ollut, että hyväksyttäisiin nämä korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä vaaliluetteloon merkityt saamelaiset myös tähän uudelleen koottavaan vaaliluetteloon.

Syksyn 24 vaaleissa saamelaiskäräjät käyttivät valtaansa vähemmistön vastustuksesta huolimatta poistamalla ennen vaaleja sellaiset henkilöt, jotka Suomen valtion korkein hallinto-oikeus oli äänestysluetteloon lisännyt, ja vaalit mitätöitiin ja uusittiin myöhemmin. Mutta nykyinen kokoonpano piti huolen siitä, ettei näitä vähemmistöryhmiä ole päässyt hallituksen lautakuntiin eikä tärkeimpiin työryhmiin.

No, saamelaiskäräjälain 9 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi yhteistoiminta- ja neuvotteluvollisuudesta. Saamelaiskuntien edustajat ovat vahvasti tuoneet esille huolensa kunnallisesta itsehallinnosta ja maa-alueidensa käytön vaikeutumisesta. Saamelaisalueen kuntien maankäyttöä rajoittavat jo nykyisellään laajat luonnonsuojelu- ja erämaa-alueet, jotka ovat pääosin Metsähallituksen hallinnoimia, ja tätä yhteistoiminta- ja neuvotteluvetoa ei tule soveltaa siten, että se estää kaiken saamelaisalueen kuntien dynaamisen kehittämisen ja elinvoiman vahvistamisen, muun muassa infra- ja matkailuhankkeiden tai metsäteollisuushankkeiden osalta.

Neuvotteluvetoon tulee koskea vain saamelaisten kotiseutualuetta, ja laajentuminen koskemaan kotiseutualueen ulkopuolisia hankkeita aiheuttaa lisäresurssitarpeita ja tulkintavaikeuksia. Neuvotteluvetoon seurauksena on huolehdittava niin kuntien, Lapin liiton, Metsähallituksen kuin saamelaiskäräjien osalta riittävästä työvoimasta ja tulkkauksista ja käännöskuluista, jotteivät jo nykyisellään pitkät prosessit pitkity entisestään.

Laki on valmisteltu siten, ettei kaikkia ryhmiä ole osallistettu sen valmisteluun, ja hallituksen esitys ei myöskään tukeudu lainkaan asiasta tehtyihin tutkimuksiin ja selvityksiin. Lain valmistelussa on nojattu voimakkaasti YK:n kansalais- ja poliittisten oikeuksien sopimusta valvovan ihmisoikeuskomitean näkemyksiin. YK:n ihmisoikeuskomitea ei ole ehdottanut vaaliluettelon uudelleen kokoamista eikä lappalaiskriteerin poistamista eikä muutoinkaan antanut yksityiskohtaisia määräyksiä saamelaismääritelmän sisällöstä. Asiantuntijakuulemisissa on tuotu esille, että ihmisoikeuskomitean näkemykset asiasta ja Suomen tilanteesta pohjautuvat myös osittain virheelliseen tietoon ja tulkintaan. — Jatkan myös seuraavassa puheenvuorossa. Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Mäenpää, olkaa hyvä.

15.41 **Juha Mäenpää ps:** Arvoisa herra puhemies! Hyvät naiset ja miehet! Usean puolueen muodostamassa hallituksessa helposti käy niin, että joutuu juomaan kuumaa kuravettä, mutta jossain menee kuitenkin raja. Minulla se menee ihmisoikeuksissa. Tämä on mielestäni syrjivä ja rasistinen lakiesitys.

Hallitus esittää saamelaismääritelmän kumoamista ja sen korvaamista oikeudella tulla merkityksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Samalla niin kutsuttu lappalaiskriteeri poistettaisiin kokonansa. Toimenpide on saanut osakseen arvostelua, sillä sitä pidetään saamelaisten vähemmistöryhmiä syrjivänä. Ehkä ansiokkaimmin kritiikin on antanut professori Reetta Toivanen kirjallisessa asiantuntijalausunnossaan perustuslakivaliokunnalle. Toivanen kertoo, että YK:n ihmisoikeuskomitea ei ole edellyttänyt lappalaiskriteerin poistamista eikä muutoinkaan anna yksityiskohtaisia määräyksiä saamelaismääritelmän sisällöstä. Edes mandaattia tällaiseen heillä ei ole.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

Valiokunta on antanut mietinnön, jonka pohjalta nyt asiaa käsittelemme. Kaksi erillistä vastalauseetta mietintöön ovat jättäneet valiokunnan keskustalaiset jäsenet ja yksi sosiaalidemokraatti.

Perustuslakivaliokunnan tiedotustilaisuudessa viime viikon keskiviikkona muistutettiin, että saamelaiskäräjälain uudistus on epäonnistunut kolmella edellisellä vaalikaudella hallituspohjan väristä riippumatta. Tiedotustilaisuudessa huomautettiin, että asiantuntijakuulemisten perusteella niin lainsäädännön nykytila kuin ehdotetut muutokset saavat arvostelua. Saamelaiskäräjälain uudistusta on pidetty yleisesti haastavana. Aihe on voimakkaasti jakanut sekä saamelaisia tutkijoita että poliitikkoja myös puolueiden sisällä. Viimeisimmästä kertoo hyvin se fakta, että esimerkiksi SDP:n rivit repesivät asian käsittelyssä jo perustuslakivaliokunnassa lappilaisen sosiaalidemokraatin jättäessä vastalauseen mietintöön.

Vaikka en ole itse perustuslakivaliokunnan jäsen, saati Lapista, niin olen eduskuntaan alkuvuodesta perustetun Suomen alkuperäiskansojen ystävyysryhmän puheenjohtajana ollut mukana järjestämässä keskustelutilaisuuksia aiheeseen liittyen. Ystävyysryhmä järjesti tilaisuuden ”Alkuperäiskansojen haasteet: Vähemmistöjen vähemmistöt, kuka niitä uskalltaa tutkia?” Se järjestettiin eduskunnassa. Keskustelemassa aiheesta olivat muun muassa kestävän kehityksen alkuperäiskansatutkimuksen professori Reetta Toivanen, historian professori Marja Lähteenmäki ja kielitieteilijä ja tietokirjailija Janne Saarikivi. Toisen tilaisuuden ystävyysryhmä järjesti Helsingin keskustakirjasto Oodissa aiheesta ”Saamelaiskäräjälain epäkohdat, onko niitä?” Paikalla keskustelemassa olivat saamelaiskäräjien jäsenet Inka Kangasniemi ja Kari Kyrö. Molemmista tilaisuuksista julkaistiin tallenteet YouTubeen.

Koen, että minulla on tällaisten tilaisuuksien järjestäjänä suora velvollisuus kommentoida käsittelyssä olevaa hallituksen esitystä. Elikkä se keskeinen kiistanaihe on se saamelaiskäräjälain 3 §. Siinä sanotaan, että ”saamelaisella tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen, että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa”. Nyt hallitus esittää saamelaismääritelmän kumoamista ja sen korvaamista oikeudella tulla merkityksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Samalla niin kutsuttu lappalaiskriteeri poistettaisiin kokonaan. Toimenpide on saanut osaksi arvostelua, sillä sitä pidetään saamelais-ten vähemmistöryhmiä syrjivänä.

Ehkä ansiokkaimmin kritiikin on antanut tosiaan Reetta Toivanen asiantuntijalausunnossaan perustuslakivaliokunnalle. Toivasen mukaan lappalaiskriteerin poisto on selkeässä ristiriidassa perustuslain 17.3 §:n kanssa. Lisäksi hän lausunnossaan toteaa, että YK:n ihmisoikeuskomitea ei ole edellyttänyt lappalaiskriteerin poistamista eikä muutenkaan määräyksiä sisällöstä. Edes mandaattia tällaiseen ei ole. Hän näkee eriskummallisena sen, että koko tämän lakiesityksen vahvimaksi motivaattoriksi on valittu Yhdistyneet kansakunnat, joka valvoo 193:a hyvin erilaista jäsenvaltiota. Toivanen kummastelee lausunnossaan, että Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus ja erilliset, nimenomaan vähemmistöjen oikeuksia valvovat elimet on jätetty huomattavasti vähemmälle huomiolle. Euroopan neuvoston toimielinten suosituksissa ei vaadita saamelaismääritelmän muuttamista eikä varsinkaan ehdoteta koko vaaliluettelon uudelleen laatimista — tämä siitä huolimatta, että nämä komiteat tekevät maavierailuja ja tapaavat saamelais-ten edustajia laajamittaisesti.

Arvoisa puhemies! Mielestäni hallituksen esityksen oikeutus ja tarpeellisuus voidaan asettaa kyseenalaisiksi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

Haluan tähän loppuun vielä vähän vapaamuotoisesti pohtia tätä asiaa, kun nyt kuitenkin oli perustuslakivaliokunnassa lisätty sinne muutamia kriittisiä huomioita ja vaadittu asialle seuranta, ja siellä oli tämä, mitä seuraa tästä seurannasta. Meillä on kuitenkin tämmöisiä saamelaisia, joillekä tätä saamelaisstatusta ei haluttaisi antaa, ja tämän seurauksena näistä tulee tämmöisten heimojen välisiä riitoja, ja ne tulevat todennäköisesti nyt lisääntymään. Mutta mitä sen seurannan pitää olla ja mitä sen seurannan lopputuloksena on? Mielestäni, jos näitä statuksettomia saamelaisia, joita todennäköisesti tulevat olemaan metsälappalaiset [Puhemies koputtaa] esimerkiksi, kohdellaan edelleen kaltoin, niin tämä saamelaiskäräjälain rahoitus ja siihen liittyvä rahoitus pitää purkaa ja jakaa sitten saamelaisille [Puhemies koputtaa] ja statuksettomille saamelaisille jatkossa. — Kiitoksia.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Gebhard, olkaa hyvä.

15.49 Elisa Gebhard sd: Arvoisa puhemies! Saamelaiskäräjälaki ollaan, vaikkakin valitettavan myöhään, korjaamassa sellaisella tavalla, joka turvaa nykyistä paremmin alkuperäiskansan itsemääräämisoikeuden. Minusta on korkea aika toimia oikein saamelaisia kohtaan ja korjata merkittävä kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kannalta keskeinen epäkohta. Itselleni kaikista tärkein seikka alkuperäisessä hallituksen esityksessä sekä tässä perustuslakivaliokunnan kannassa on se, että saamelaiskäräjät itse hyväksyvät esityksen. Nyt saamelaiskäräjien hallitus on yksimielisesti tästä hyväksynnästä päättänyt.

Lisäksi on tärkeää, että korjaamme sellaisia puutteita, joista olemme saaneet kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelimiltä moitteita. Esimerkiksi YK:n ihmisoikeuskomitea ja rotusyrjinnän vastainen komitea ovat antaneet Suomelle langettavat päätökset koskien saamelaiskäräjien vaaliluetteloa, sillä laki ei ole toteuttanut alkuperäiskansan itsemääräämisoikeutta. Jo pitkäaikaisen saamelaiskäräjälain muutostyön perustana ovatkin eri vaalikausilla olleet nimenomaan saamelaisten perusoikeuksien toteutuminen, Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeussopimukset, YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistus ja muut alkuperäiskansoja koskevat sopimukset.

Tässä esityksessähän suurin muutos nykyiseen verrattuna koskee lain 3 §:n mukaista saamelaisen määritelmää. Tällaisesta määritelmästä tosiaan ei uudessa laissa puhuta, vaan sen sijaan puhutaan oikeudesta tulla merkityksi saamelaiskäräjälain vaaliluetteloon. Vaaliluetteloon merkitsemisen kriteerit taas ovat vastaavat kuin mitä Ruotsissa ja Norjassa on käytössä. Viime kädessä tässä asiassa on kyse siitä, saavatko saamelaiset itse päättää keskeisimmistä omaan asemaansa vaikuttavista seikoista, kuten itsehallinnosta sekä kielen ja kulttuurin ylläpitämisestä.

Saamelaiset ovat odottaneet minun mielestäni liian pitkään, että tämä laki korjataan. Nyt on oikea aika uudistaa saamelaiskäräjälaki.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Ledamot Biaudet, poissa. — Edustaja Hoskonen, olkaa hyvä.

15.52 Hannu Hoskonen kesk: Arvoisa herra puhemies! Keskusta on koko viime vuosikymmenten toimintansa aikana ollut edistämässä saamelaisten omaa kulttuurin kehitystä ja luomassa oikeuksia ja mahdollisuuksia sen toteuttamiseen. Se näkyy muun muassa saamelaiskäräjien perustamisessa ja sitten Sajoksen rakentamisessa. Elikkä on tehty ihan aidosti työtä sen eteen, että saamelaiset voisivat omalla alueellaan harjoittaa vahvasti kulttuuriaan.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

Kun nyt katsoo tätä nyt esillä olevaa lakiesitystä — mikä sinänsä on tietysti aivan oikein, että sitä kehitetään koko ajan — olisimme erittäin paljon toivoneet, että olisimme rakentaneet saamelaiskäräjälakia sillä keinoin, että ensinnäkin valmisteluvaiheessa olisi kuultu ja otettu osapuoliksi kaikki ne saamelaiset, joita asia koskee. Tämä lakiesityshän lähti sen aikaisemman työryhmän perusteella laaditun esittelyn pohjalta, ja nyt sen perusteella on laadittu sitten tämä hallituksen esitys, ja tietty osa saamelaisista heitettiin tämän valmistelun ulkopuolelle. Mikähän meteli tässä salissa olisi, jos joku olennainen lakiesitys tulisi eduskuntaan ja iso, merkittävä osa sitä koskevista sidosryhmistä olisi heitetty valmistelun ulkopuolelle eikä heitä ei olisi edes kuultu asiassa? Kyllähän se olisi aivan ennenkuulumatonta.

Ja mitä tulee tähän nyt käsittelyssä olevaan perustuslakivaliokunnan mietintöön ja siinä olevaan alkuosaan koskien perustuslainmukaisuutta, siinä keskusta oli aivan yksimielinen. Olemme samaa mieltä, että mietinnön alkuosan perustuslakiosuus oli yksimielinen.

Mutta mitä tulee sitten esimerkiksi tähän lain 3 §:ään saamelaisuuden määrittämisestä, olemme rankasti eri mieltä. Ei voi olla niin, että osa saamelaisista — metsäsaamelaiset, metsälappalaiset — heitetään ulos oikeudesta tulla vaaliluetteloon merkityksi ja näin ollen käyttää äänioikeutta saamelaiskäräjävaaleissa. Onhan aivan ennenkuulumatonta, että pieni osa saamelaisista — se porukka, joka valitsee, ketkä saavat olla saamelaiskäräjillä — voi heittää ulos tästä porukasta, niin kuin muuten on käynytkin jo. Ei ole pitkä aika, kun edellisten vaalien ääniharava, eniten ääniä saanut henkilö, heitettiin pois ja ihan pakkana väitettiin sen olevan oikein. On aivan käsittämätöntä, että korkein hallinto-oikeus on näistä asioista antanut monta päätöstä ja saamelaiskäräjät siitä huolimatta on hyvin nuivasti jättänyt ne toteuttamatta: osittain toteuttanut ja osittain jättänyt toteuttamatta korkeimman hallinto-oikeuden päätökset. Miten on mahdollista, että demokraattisessa yhteiskunnassa, perustuslaillisessa demokratiassa Suomessa, tällainen menettely on mahdollista, että korkeimman oikeusasteen tuomiot jätetään huomiotta? En ole moiseen asiaan koskaan elämäni aikana vielä törmännyt, ja toivottavasti tämä tapa ei leviä yleisemmin. On aivan ennenkuulumaton asia, että tällaisen joutuu havaitsemaan kansanedustajana.

Jos haluttaisiin aidosti tehdä tämä homma oikein, niin pitäisi se polveutumisperuste edelleen hyväksyä, koska polveutuminen on varmasti ainoa oikea ja rehellinen tapa, jolla voidaan todeta, onko henkilö saamelainen vai ei. Ei voi olla niin, että muuan viisilapsisessa perheessä kolmella on oikeus äänestää saamelaiskäräjävaaleissa ja asettua tietenkin ehdolle — että he ovat saaneet sen oikeuden ja kaksi muuta ei. Eihän tämä näin voi demokraattisessa valtiossa olla, ei missään tapauksessa.

Kun katsotaan tätä vaaliluettelomenettelyä yleensäkin, niin se on aivan semmoinen käsittämätön juttu, että asianosaiset itse pääsevät päättämään asiasta ja sen jälkeen sitten voivat näin ollen puhdistaa vaaliluettelon. Olen valtakunnan lehdissä nähnyt monta artikkelia tätä koskien ja monessa keskustelussa ollut mukana, joissa ihan aidosti pelätään, että nyt kun tämä uusi laki tulee hyväksytyksi, niin näin ollen on mahdollista, että se puhdistus alkaa. Sieltä heitetään taas pois henkilöitä, jotka eivät valtaapitävien saamelaisten mielestä ole millään lailla vaalikelpoisia eivätkä ole oikeutettuja asettumaan ehdolle eivätkä äänestämään. Tämä niin sanottu lappalaisperuste on heitetty romukoppaan, ja mikään instanssi tuolla kansainvälisessä toiminnassa ei puolla eikä mahdollista sitä, että tämä polveutumisperuste on huono. Se on laillinen vahva peruste, vaan nyt se ollaan heittämässä pois.

Kyllä suuresti ihmettelen tätä menoa, mitä täällä eduskunnassa tässä asiassa on tehty. Olisin niin toivonut ja keskusta on aina toivonut sovun rakentamista saamelaisryhmien vä-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

lillä. Jos me aidosti haluamme saamelaisten kulttuuria ja heidän elämäntapaansa tukea, pitää se mahdollisuus antaa kaikille saamelaisille. Olkoon sitten inarinsaamelainen tai olkoon sitten metsälappalainen, kuka tahansa, joka on aidosti saamelainen ja joka on polveutunut saamelaisesta perheestä, niin se mahdollisuus pitää antaa, ja nythän sitä mahdollisuutta ei ole.

On tässä hallituksen esityksessä yksi erittäin hyvä puoli, arvoisa puhemies: Lopuksi sanon sen vielä, että tässä asiassa on hyvä puoli, että tähän lakiin on kirjattu seurantavelvoite, että tätä saamelaiskäräjälain toteuttamista aidosti ja tarkasti seurataan ja jos havaitaan nämä äsken mainitsemani ongelmat muun muassa tähän vaaliluetteloon merkitsemisestä ja että polveutuminen ei olisi mikään peruste enää, niin nyt tässä on mahdollista ottaa vielä takapakkia ja ottaa se asia uudelleen käsittelyyn. Ketään ei voi syrjiä. Ei KP-sopimuksesta, ei Euroopan unionin papereista eikä ihmisoikeustuomioistuimen papereista eikä YK:n papereista mistään löydä sitä, että joku vähemmistö voi pientä vähemmistöosaa oman yhteisönsä sisällä syrjiä. Sitä minä vain ihmettelen, että tavallaan eduskunta asettuu nyt sen puolelle. Mutta toivotaan, että tämä saamelaiskäräjälaki saadaan jonain päivänä siihen kuntoon, että kaikilla on aito mahdollisuus harjoittaa saamelaiskulttuuria. Nythän sitä ei ole, mutta paremman toivossa eläkäämme.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Pitko, olkaa hyvä.

15.58 Jenni Pitko vihr: Arvoisa puhemies! Syrjimistä ei todellakaan Suomen lainsäädännössä saa käydä, ja perustuslakivaliokunta on todennut, että tämä lakiesitys vastaa Suomen perustuslakia, yksimielisesti totesivat. Saamelaiset ovat yksi kansa. Tässä salissa tunnutaan haluavan yrittää asettaa saamelaisia toisiaan vastaan. Suomessa on kolme kieliryhmää, ja kaikki saamelaisryhmät olivat edustettuina Timosen toimikunnassa, jossa tämä laki tehtiin — pohjoissaamen, inarinsaamen ja koltansaamen kieliryhmien edustajat.

Täällä on myös keskustan perustuslakivaliokunnan jäsenen suusta kuultu, että tämän lain käsittelyssä osallistettiin ja kuultiin laajasti eri tahoja, jotka kokevat, että tämä laki heitä koskee. Mielestäni ei voi sanoa, se ei olisi paikkansapitävää, että tässä ei olisi kuultu. Kyse vaikuttaa olevan siitä, että tätä lakia vastustavien mielestä niiden ryhmien, jotka itse identifioituvat saamelaisiksi mutta saamelaiset eivät heitä saamelaisiksi tunnista, pitäisi siltikin päästä kärjäläluetteloon. Siis ihmisiä, vaikka heillä ei olisi elävää sidettä saamelaisuuteen, pitäisi päästää päättämään saamelaisten asiasta. Itse en voi sitä hyväksyä.

On olemassa myös ilmiö täällä Pohjoismaissa ja paikoissa, missä on alkuperäiskansoja ja heillä on oikeuksia, että alkuperäiskansojen jäseneksi hakeutuu myös ei-alkuperäiskansaan kuuluvia ihmisiä. Se on uhka itsemääräämisoikeuden toteutumiselle, ja sen kanssa kamppailevat monet alkuperäiskansat. Suomen voimassa oleva saamelaiskäräjälaki myös mahdollistaa meille tällaisen ilmiön toteutumisen. Norjassa tuli vastikään ilmi tapaus, jossa paikallispoliitikko oli hakeutunut Norjan saamelaiskäräjille, koska halusi edistää kaviostoimintaa omalla alueellaan. Kanadassa ja Yhdysvalloissa ilmiö on merkittävä, ja ongelma on myös kasvava. Valtaväestöön kuuluvat ihmiset haluavat henkilökohtaista hyötyä ja hakeutuvat näin alkuperäiskansan jäseniksi. En sano, että kaikilla ihmisillä, ketkä hallinto-oikeus on Suomessa lisännyt vaaliluetteloon, kyse olisi tästä, mutta meidän täytyy ymmärtää myös tämä ilmiö. Vuodesta 2011 korkein hallinto-oikeus on myöntänyt siis äänioikeuksia ihmisille, joita saamelaiset eivät tunnusta saamelaisiksi, ja tätä asiaa nyt tässä laissa korjataan. Tilanne on kestävä ja käsittämätön, ja toivon, että asia vihdoinkin korjataan.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Strandman.

16.01 Jaana Strandman ps: Arvoisa rouva puhemies! Täällä on keskusteltu jo pari tuntia saamelaiskäräjälaista, jonka lakivalmistelu on ollut varsin haasteellinen useiden vaalikausien ajan. Edustaja Seppänen on tuonut tänään varsin kattavan pohjan tälle keskustelulle kertoessaan historiaa. Tämän historian pohjalta olisi tätäkin lakia tullut tarkastella tarkemmin. Historia luo identiteettiä. Maamme eri osat ovat arvokkaita kulttuureineen, tapoineen, elinkeinoineen ja kielensä sekä murteidensa vuoksi, niin myös Lappi. Meidän, jotka emme ole kotoisin Lapista, on hankalaa tiedostaa ja asettua alkuperäiskansan asemaan. Täällä on ollut myös erilaisia näkemyksiä YK:n alkuperäiskansojen määritelmistä ja siitä, onko ihmisoikeudet tässä laissa tulkittu totuudenmukaisesti.

Arvoisa rouva puhemies! Saamelaiskäräjälain uudistuksen tavoitteena on ollut tukea saamelaiskulttuurin säilymistä. Ongelmallisena tässä lakiuudistuksessa on saamelaisuuden määritelmä, jolla vaaliluetteloihin tulee merkityksi. Saamelaiskäräjien vaaliluettelon kriteerien tarkka määrittäminen on ollut haastavaa sukuuetteloiden puutteen sekä määritelmien väljyyden vuoksi. Harmillista, että tässä valmistelussa ei ole kuultu kaikkia osapuolia, ja tällä tarkoitan esimerkiksi metsälappalaisia. Kysynkin, voiko saamelaiseksi identifioitua jokainen. Tämä tuo mielivaltaisuutta päätöksentekoon, ja sitähän me emme tässä maassa halua. Saamelaiset ovat suomalaisia, vaikka täällä on muuta väitetty. Huomaan, että täällä salissakin näemme tämän asian eri tavoin, kuka milläkin perusteella.

Arvoisa rouva puhemies! Tämä lakiuudistus ja lakikorjaus on edelleen varsin tulkinnallinen, ja tätä tulee palata tarkastelemaan uudelleen. Kysymys on merkittävästä ihmisoi-
keuskysymyksestä.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Seppänen.

16.04 Sara Seppänen ps: Arvoisa rouva puhemies! Luen seuraavaksi lapinkylien parlamentin ja lapinkylien yhdistysten useille kansanedustajille lähettämän lausunnon.

”Eduskunnassa on useilla valtiopäivillä ollut esillä kysymys saamelaismääritelmän muuttamisesta. Asian taustalla on vuonna 2015 pidetyt saamelaiskäräjävaalit, joissa saamelaiskäräjillä vähemmistönä olevat inarin- ja metsäsaamelaiset menestyivät hyvin. Kaksi eniten ääniä saanut ehdokasta kuului tähän ryhmään. Vaikka kysymyksessä oli henkilövaali, heitä ei kuitenkaan valittu hallitukseen tai mihinkään muuhunkaan merkittävään tehtävään. Vaalitulos osoitti kuitenkin enemmistön nimittämälle käräjien johdolle, että on mahdollista, että he menettävät enemmistön saamelaiskäräjillä. Tämä olisi tarkoittanut myös sitä, että he olisivat menettäneet päätösvalan oikeusministeri Henrikssonin aikana jyrkästi nousseisiin saamelaiskäräjien määrärahoihin. Kun määrärahat olivat vielä muutama vaalikausi sitten 3,8 miljoonaa euroa vuodessa, ne ovat tällä hetkellä noin 10 miljoonaa euroa nousten lain hyväksymisen jälkeen noin 12,5 miljoonaan euroon.

Inarinsaamelaisia edustanut Kari Kyrö oli ollut useissa vaaleissa ääniharava, mistä syystä saamelaiskäräjien johto pyrki siihen, että hän ei voisi asettua ehdolle seuraavissa vaaleissa. Kyrön merkitseminen saamelaiskäräjien vaaliluetteloon perustui siihen, että hän täytti saamelaiskäräjälain 3.2 §:n niin kutsutun lappalais- eli polveutumisperusteen. Henrikssonin johtamassa oikeusministeriössä laadittiin hallituksen esitys, jossa esitettiin tämän perusteen poistamista. Koska tällä hankkeella ei kuitenkaan ole ollut mitään oikeudellisia perusteita ja sen tarkoituksena on ainoastaan syrjiä vähemmistönä olevia alueen alku-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

peräisiä saamelaisryhmiä, hanke on jo kaksi kertaa rauennut eduskunnassa. Tästä huolimatta vuoden 2023 vaalien yhteydessä saamelaiskäräjät poisti Kyrön ja samalla myös kymmeniä muita inarin- ja metsäsaamelaisia, vaikka heillä kaikilla oli korkeimman hallinto-oikeuden päätös tulla merkityksi vaaliluetteloon. Valitusten seurauksena korkein hallinto-oikeus kumosi vaalituloksen ja silloinen vaalilautakunta ja hallitus ovat tällä hetkellä valtiosyyttäjän syyteharkinnassa.

Nyt eduskunnassa olevan hallituksen esityksen kirjoittaminen annettiin esitystä valmisteltaessa niin kutsutussa Timosen työryhmässä käräjien johtoa eri yhteyksissä avustaneen Martin Scheininin tehtäväksi. Tämän seurauksena hallituksen esitykseen tuli useita virheellisiä tietoja. Esityksen mukaan saamelaismääritelmä tulee muuttaa siitä syystä, että YK:n komiteat, eli ihmisoikeuskomitea ja niin kutsuttu rotusyrjintäsopimuksen täytäntöönpanoa valvova CERD-komitea, olivat vuosina 2019 ja 2022 vaatineet polveutumisperusteen poistamista. Todellisuudessa ihmisoikeuskomitea ei suinkaan vaatinut polveutumisperusteen poistamista vaan päinvastoin kritisoi sitä, että nykyisen saamelaislain 3 §:ää, joka siis sisälsi polveutumisperusteen, ei oltu sovellettu sen sanamuodon mukaan. CERD taas vaati nimenomaisesti polveutumisperusteen soveltamista, koska kysymys oli alkuperäiskansaan kuuluvien henkilöiden määrittelystä.

Perustuslakivaliokunnan käsittelyn aikana tuli myös esille, että lakiehdotus oli myös perustuslain vastainen. Perustuslain mukaan saamelaisella tarkoitetaan alkuperäiskansaan kuuluvaa henkilöä, mutta lainmuutoksen jälkeen ne henkilöt, jotka todistettavasti polveutuivat alueen alkuperäisistä saamelaisista, menettäisivät oikeutensa kuulua alkuperäiskansaan. Suurin osa heistä asuu perinteisillä saamelaisalueilla, ja monet harjoittavat perinteisiä saamelaisia elinkeinoja, kuten poronhoitoa. Vaaliluetteloon jäävien henkilöiden oikeus perustuu sen sijaan hyvin pienellä alueella vuonna 1962 tehtyyn haastattelututkimukseen. Nämä haastattelut ja niissä käytetty määritelmä eivät liittyneet millään lailla alkuperäiskansan määrittelyyn. Lisäksi tässä tutkimuksessa syntyneeseen luetteloon merkityt henkilöt kuuluivat sukuihin, jotka olivat muuttaneet alueelle varsin myöhäisessä vaiheessa. Alueen alkuperäiset metsäsaamelaiset olivat asuttaneet aluetta satoja vuosia ennen heidän saapumistaan. Tällä hetkellä suuri enemmistö niistä henkilöistä, jotka voisivat jäädä luetteloon, asuu muualla kuin perinteisillä saamelaisalueilla, suurimmalta osaltaan etelän kaupungeissa. Alle 18-vuotiaista lapsista tämä luku on lähes 90 prosenttia.

Kysymys olisi siis siitä, että vaaliluetteloon jääviltä henkilöiltä ei edellytettäisi mitään alkuperäiskansaan kuulumisen kriteereitä mutta luettelosta poistettaisiin ne henkilöt, jotka nämä kriteerit todistettavasti täyttäisivät. Asia oli ristiriidassa sen kanssa, miten alkuperäiskansaan kuuluvat henkilöt määritellään ILO 169 -alkuperäiskansasopimuksessa sekä perustuslaissa turvatun yhdenvertaisuuden kanssa.

Kun nämä asiat tulivat esille perustuslakivaliokunnassa, erityisesti kokoomuksen ja perussuomalaisten jäsenet esittivät hyvin kriittisiä kysymyksiä paikalla olleille saamelaiskäräjien edustajille. Monet kyseenalaistivat myös sen, että saamelaiskäräjävaaleissa eniten ääniä saaneelta vähemmistön edustajalta halutaan poistaa vaalikelpoisuus. Kun Kari Kyrö oli käymässä eduskunnassa, pääministeri oli kertonut hänelle, että kyllä tämä asia hoidetaan.

Kaikki Lapin kansanedustajat ovat olleet hyvin kriittisiä lakiehdotusta kohtaan. Olemme pyytäneet tästä neuvotteluja RKP:n puheenjohtaja Adlercreutzin kanssa, mutta hänen vastauksensa on selvä: RKP lähtee hallituksesta ilman tätä lakia. On kuitenkin selvää, että ei hallitusta kaadeta tällaisen asian vuoksi, ja perustuslakivaliokunnan mietintö kirjoitet-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

tiin siten, että lakiehdotuksen ei katsottu olevan ristiriidassa perustuslain tai Suomen ratifioimien ihmisoikeussopimusten kanssa, vaikka todellisuudessa se oli ristiriidassa sekä rotusyrjintäsopimuksen että perustuslain 6 ja 17 §:n kanssa.”

Jatkan myöhemmässä puheenvuorossa. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Ojala-Niemelä.

16.11 Johanna Ojala-Niemelä sd: Arvoisa rouva puhemies! Tässä kun vertaa tätä tilannetta tuonne Ruotsiin ja Norjaan, niin siellähän lähtökohtaisesti kaikki rekisteriin hakeutuvat tulevat myös sinne hyväksytyiksi, eli siinä suhteessa meillä on vähän erilainen tämä tilanne täällä Suomessa. Ja poronhoito ei myöskään ole yksinomaan saamelaiden elinkeino meillä, kuten muualla. Itse kannan myös huolta siitä, että semmoisten tuolla alueella, Yläperällä, saamelaiskuntien alueella elinkeinoa harjoittavien, esimerkiksi safariyrittäjien, jotka ovat ei-saamelaisia, elinkeinoa ei tule hankaloittaa ja vaikeuttaa tarpeettomasti.

Oli hyvä, että tuossa perustuslakivaliokunnan mietinnössä tuli selkeästi se kirjatuksi, ettei ole maankäyttöoikeuksien osalta kyse tämmöisestä veto-oikeudesta. Meillä Lappi on laaja maakunta. Meitä kannattelee neljä elinkeinoa: malmit, metsät, matkailu ja maanpuolustuskysymykset. Yhteensovittavaa riittää kyllä näitten elinkeinojen osalta, ja toivon, että jatkossakin kaikki mahtuvat tuohon laajaan Lapin maahan.

Myös vaalien kehittäminen suhteellisuuden suuntaan on minusta hyvä kirjaus tuossa mietinnössä, jotta nuo vähemmistöjen vähemmistökin tuolla käräjillä tulisivat huomioon otetuiksi ja saisivat sitten paikkajaossa myös hyviä paikkoja.

Hallituksen esityksen mukaan saamelaiskäräjälain hyväksyminen esitetyssä muodossa vaikuttaisi myönteisesti mahdollisuuksiin ratifioida ILO 169 -sopimus. Olen sitä mieltä, että aika on ajanut jo tuon sopimuksen ohi. Myös presidentti Niinistö otti aikanaan kantaa asiaan lausumalla, että kyse on siirtomaavallan aikoja varten tehdystä sopimuksesta. Vaikka tämä ILO-sopimuksen ratifiointi ei ole julkilausuttu tavoite, niin verhoiltuna se on kyllä tuotu esille. ILO-sopimuksen 14 artiklan mukaan alkuperäiskansan maanomistusoikeus niiden perinteisesti asuttamiin alueisiin on tunnustettava, ja tähän sopimukseen ei voi tehdä varauksia, eli sopimus on hyväksyttävä sellaisenaan tai sitten ei lainkaan.

Se, että ILO-sopimuksen maaomistusoikeusartikloja ei voi jättää sopimuksen ulkopuolelle, on aiheuttanut sen, että sopimusta ei ole ratifioitu Suomessa, ja myös Ruotsi on tästä samaisesta syystä jättänyt sopimuksen ratifioimatta. Jos Suomi joskus ratifioi sopimuksen, niin asia ei ole enää Suomen päätettävissä ja ILO:n asiantuntijakomitea päättää sopimuksen tulkinnasta. Kaikissa niissä tapauksissa, joissa se on ottanut kantaa omistusoikeuteen, se on tulkinnut omistusoikeutta sellaisena kuin se normaalisti ymmärretään. Jos sopimus ratifioitaisiin nykyään, valtiolle kuuluvat maat on ennemmin tai myöhemmin siirrettävä saamelaiden eli saamelaiskäräjien hallintaan. Jo pelkästään niin kutsutun saamelaiden kotiseutalueen maat ovat noin kymmenen prosenttia Suomen pinta-alasta. Ja vaikka väitetäänkin, että maanomistusoikeus tulisi kohdistumaan vain valtion maahan mutta ei yksityiseen maanomistukseen, omistusoikeuden siirtäminen pois valtiolta kohdistuu mitä suurimmassa määrin paikalliseen väestöön, koska tärkeimpiä elinkeinoja, kuten porotaloutta ja matkailua, harjoitetaan lähes yksinomaan valtion maalla. Maanomistaja kuitenkin päättää, miten hänelle kuuluvaa maata käytetään vai käytetäänkö lainkaan, ja langat tuleekin pitää kansallisesti omissa käsissä eikä hyväksyä ILO-sopimuksen ratifiointia. Se voidaan hyväk-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

syä vasta sitten, kun riittävät vaikuttavuusarvioinnit on tehty, mitä muutoksia kansalliseen lainsäädäntöön edellytetään ILO:n ratifioinnin osalta.

Saamelaiden kielen, kulttuurin ja elinkeinojen vaaliminen on tärkeää. SDP:n myötävaikutuksella poroelinkinoja on tuettu, poronhoitajien sijaisapu on vakinaistettu ja esteaitoja on rakennettu valtakunnan rajalle. Tämän lisäksi Sajos on rakennettu, kansainvälistäkin mainetta Euroopan parhaana museona saanut Siida ja saamelaisalueen koulutuskeskus on tuettu sekä kielipesiä rahoitettu.

Olen jättänyt tuosta vastalauseen perustuslakivaliokunnan käsittelyn yhteydessä, ja edellä olevan perusteella ehdotankin, että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena, paitsi ensimmäisen lakiesityksen 3 ja 9 §:t poistetaan vastalauseen 2 mukaisesti. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Mäenpää.

16.16 Juha Mäenpää ps: Arvoisa rouva puhemies! Hyvät naiset ja miehet! Tässä keskustelu on edennyt, ja siinä edustaja Pitko puhui saamelaiden itseidentifikaatiosta ja ryhmäidentifikaatiosta. Hän puhui myös siitä, että saamelaisilla on ollut pelko siitä, tai ainakin ymmärsin näin, että sinne saamelaiskäräjille pyrkii ihmisiä, jotka eivät ole saamelaistautaisia, ja näin oletan ja tulkitsem, että siitä on ollut kyse myös silloin, kun saamelaiskäräjien ääniharava Kari Kyrö on poistettu sieltä äänestysluettelosta ainakin kerran. Siellä oli muistaakseni muutama kymmenen muutakin saamelaista, jotka oli tiputettu pois sieltä äänestysluettelosta, ja sitten korkein hallinto-oikeus määräsi, että vaalit on uusittava, ja sitten kun vaalit uusittiin, niin Kari Kyrö sai siellä 215 ääntä. Tämä äänimäärä kyllä kertoo siitä, että aika iso joukko ihmisiä on identifioinut Kari Kyrön saamelaiseksi, koska hän sai noin paljon ääniä siitä.

No, nyt tässä lakiesityksessä tämä polveutuminen kuitenkin poistetaan. Mielestäni on aivan päivänselvä asia, että jos me puhutaan alkuperäiskansasta, niin siellä pitää olla silloin polveutuminen. Ja jos polveutuminen poistetaan, niin miten tämä sali suhtautuu siihen, jos minä huomenna jo itseni identifioin saamelaiseksi ja tulen tänne saamelaiden puvussa? Minähän voin identifioida itseni jatkossa myös statuksettomaksi saamelaiseksi ihan samalla tavalla, kun se polveutuminen on kai se joku juttu siellä. Jos ei ole polveutumista, niin tämä antaa mielestäni mahdollisuuden siihen, että saamelaisidentiteetti ryöstetään nyt näiltä. Eli kun siellä on tällä hetkelläkin jo kiistaa siitä, kuka on saamelainen ja kuka ei ole, niin nyt jos se polveutuminen poistetaan, mielestäni se luo sinne vielä enemmän ongelmia.

Tämä lakiesitys minulle tulleiden yhteydenottojen perusteella saattaa vain näyttää niin sanottujen saamelaisheimojen välille — jos niistä heimoina voi puhua — aiheuttaa yhä syvempiä riitoja ja yhä vakavampia ongelmia. Saamelaiden keskuudessa saamelaisvähemmistön sisällä on vielä pienempiä vähemmistöjä, joita tämä laki syrjii. Jos syrjintä yleensä käännetään rasismiksi, niin silloin tämä on rasismia, mitä tapahtuu siellä vähemmistön sisällä, ja mielestäni tätä lakia ei tulisi hyväksyä.

Sitten kun perustuslakivaliokunta oli lisännyt sinne kriittisiä huomioita ja vaatinut semmoista seuranta, että jatkossa seurataan, miten tämä toimii, niin minun mielestäni tämän seurannan seurauksena pitää ehdottomasti olla se, että jos on semmoisia saamelaisia, joita ei hyväksytty saamelaisiksi, ja jos niistä muodostuu ryhmä — siihen oletettavasti kuuluu metsäsaamelaisia ja joitain muita saamelaisryhmiä — niin mielestäni heille pitää luoda sitten omat käräjät ja jakaa tällä hetkellä saamelaiskäräjille jyvittyvä raha näitten kaksien

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

eri käräjien kesken, niin että he molemmat voivat sitten pitää kulttuuriaan yllä. Elikkä siinä, että on seuranta, pitää olla joku seuraamus. Jos seuranta osoittaa, että tämä homma ei toimi, ja jos sinne ei hyväksytä jäseniä, niin silloin tästä pitää olla joku seuraamus, joka tulee sitten. Tämän saamelaiskäräjälain seurannan tuloksena pitää tapahtua jotakin. Ei voi olla vaan niin, että sitä seurataan ja todetaan ja silotellaan, että kaikki on kunnossa. Tämä on vaikea asia ymmärtää. Täällä joku kehui tiettyjä ihmisiä, että hän on saanut niin hyvää tietoa, mutta puheesta kyllä paistoi läpi se, että hän ei ole kuunnellut ollenkaan näitä henkilöitä, jotka on erotettu saamelaiskäräjien luettelosta jo aikaisemmin. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Seppänen.

16.23 Sara Seppänen ps: Arvoisa rouva puhemies! Jatkan vielä tästä lapinkylien parlamentin viestistä.

”Lainmuutos tarkoittaa sitä, että nykyinen käräjäjohto voi valitsemansa vaalilautakunnan kautta valita seuraavien saamelaiskäräjävaalien äänestäjät. Nykyisen lain mukaan henkilöllä, joka täyttää lain 3 §:ssä olevan niin kutsutun kieliperusteen tai polveutumisperusteen, on oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon. Kun polveutumisperuste poistetaan, tällä perusteella hakeutuminen ei ole enää mahdollista. Kieliperusteella tämä ei ole ollut mahdollista tähänkään asti, koska kukaan hakija ei voi todistaa, että hän tai joku hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan olisi oppinut saamen kielen nimenomaan ensimmäisenä kieleenään, kuten laki edellyttää. Toisaalta jos vaalilautakunta haluaa ottaa henkilön vaaliluetteloon, kenelläkään ulkopuolisella ei ole oikeutta tietää, täyttääkö kyseinen henkilö mitään kriteereitä.

Esityksen mukaan ennen vuoden 2027 vaaleja vaalilautakunta käy vaaliluettelon lävitse ja poistaa sieltä ne henkilöt, jotka eivät täytä muutetussa laissa olevaa määritelmää. Polveutumisen perusteella merkityt poistetaan, ja ilmeisesti tämä tarkoittaa myös aikaisemmin kieliperusteella merkittyjä ei-toivottuja henkilöitä. He eivät pysty todistamaan, että heidän merkitsemisensä olisi perustunut kielen oppimiseen ensimmäisenä kieleenä. On selvää, että kun vaalilautakunta on poistanut tällaisia henkilöitä tilanteessa, jossa se on ollut lainvastaista, se tulee tekemään tällä tavalla, kun tämä poistaminen on laillista.

Samalla poistetaan myös mahdollisuus valittaa suoraan tuomioistuimeen. Valittaminen edellyttää tulevaisuudessa sitä, että korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan, mikä käytännössä myönnetään hyvin harvoin. Tällainen on perustuslakivaliokunnan mukaan mahdollista siitä syystä, että saamelaiskäräjien yhteyteen perustetaan puolueeton ja riippumaton oikeusturvalautakunta, joka käsittelee ensimmäisenä asteena vaaliluetteloon merkitsemistä koskevat valitukset. Perustuslakivaliokunnan mietinnössä jää kuitenkin mainitsematta, että oikeusturvalautakunnan jäsenet voidaan nimittää ainoastaan saamelaiskäräjien esittämistä henkilöistä. Oikeusturvalautakunta on siis samassa asemassa kuin saamelaiskäräjien valitsema vaalilautakunta, joka monessa päätöksessä on hyväksynyt osan ja hylännyt osan sisaruksista riippuen siitä, ketä kyseisten henkilöiden voidaan olettaa äänestävän. Voidaan myös kysyä, miksi tämän elimen puheenjohtajan ja muidenkin jäsenten tulee olla päätoimisia, kun lautakunnan ainoa tehtävä on käsitellä kerran neljässä vuodessa pidettävissä vaaleissa tehdyt valitukset. On myös ilmeistä, että valituksia ei edes tehdä, koska niillä ei ole lainmuutoksen jälkeen menestymisen mahdollisuuksia.

Lainsäädäntöhanke, jossa riidattomasti vähemmistöön kuuluvilta henkilöiltä riistetään oikeus kuulua vähemmistöön, on ristiriidassa Suomen ratifioimien ihmisoikeussopimus-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

ten kanssa. Samalla se on ristiriidassa myös oikeusvaltioperiaatteen kanssa. On yllättävää, että samat poliitikot, jotka kritisoivat käännytyslakia oikeusvaltioperiaatteen rikkomisesta, ovat valmiita tässä tilanteessa itse rikkomaan oikeusvaltioperiaatetta. Vasemmistopuolueiden ja vihreiden osalta kysymys on ollut aivan ilmeisesti siitä, että asian todellinen sisältö ei ole ollut puoluejohdon tiedossa siinä vaiheessa, kun puolueen kannasta päätettiin. Sitoutuessaan hallitusohjelmaan kokoomus ja perussuomalaiset eivät ilmeisesti tienneet hallituksen esityksen todellisesta sisällöstä. Tämä on yhden puolueen erityisesti haluama lakiesitys tässä hallitusohjelmassa. Tällä lailla poljetaan satojen saamelaiden ihmisoikeuksia.

Asian taustalla on myös se, että suuret mediat alot uutisoivat vain saamelaiskäräjien johdon kannan tähän kysymykseen. Yle julkaisee vain käräjien johdon kantoja esille tuovan Yle Sápmin tekemiä uutisia. Helsingin Sanomat ei ole koskaan haastatellut Kari Kyröä, vaikka hän on ollut ääniharava useissa vaaleissa, eikä julkaissut yhtään sellaista uutista, jossa olisi tuotu esille saamelaiskäräjien vähemmistön näkökohtia. Tästä syystä suurella yleisöllä ei ole tietoa, mistä asiassa on ollut kysymys.

Lapin kansanedustajat ovat tietoisia asiasta, ja he ovat kaikki puoluekannasta riippumatta vastustaneet tätä lakihanketta. Vasemmistoliitolla ei ole tällä hetkellä kansanedustajaa Lapissa, mutta puolueen aikaisempi kansanedustaja Markus Mustajärvi vastusti myös hanketta. Näistä syistä me allekirjoittaneet pyydämme, että eduskunta ei hyväksyisi saamelaiskäräjälakia vaan palauttaisi sen uudelleen valmisteluun.”

Tämän ovat allekirjoittaneet Merja Mattila, puheenjohtaja, Suomen alkuperäisten saamelaiden yhteistyöjärjestö ry, lapinkylien parlamentti; Eila Ylilokka, puheenjohtaja, Keminkylän ja Sompion Lapinkylä ry; Merja Mattila, puheenjohtaja, Kuolajärven Lapinkylä ry; Arja Mäkitalo, puheenjohtaja, Sodankylän Lapinkylä yhdistys ry; Harri Siitonen, puheenjohtaja, Kuivasalmen Lapinkyläyhdistys ry; Pentti Keskitalo, puheenjohtaja, Peltöjärven Lapinkylä yhdistys ry; Kari Kyrö, Inarinmaan Lapinkyläyhdistys ry.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Jos saan edustaja Seppäseltä vielä tarkennuksen: kun sanoitte tuossa puheessanne, että palauttaisitte, niin tarkoitatteko valiokuntaan lähettämistä?

Arvoisa puhemies! Minä luin tässä lapinkylien parlamentin minulle lähettämän kirjeen, eli en esittänyt mitään, vaan luin tämän heidän kannanottonsa.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Selvä, hyvä tarkennus, kiitos. — Edustaja Vestman.

16.29 Heikki Vestman kok: Arvoisa puhemies! Tässä edeltävässä keskustelussa on esitetty muutamia sellaisia virheellisiä väitteitä tästä laista ja sen soveltamisesta, joita on syytä korjata. Niistä kaikkein tärkein on se, että on väitetty, että tämän lain säätämisen jälkeen päätöksenteko siitä, ketkä pääsevät saamelaiskäräjien vaaliluetteloon ja saavat äänestää vaaleissa ja asettua niissä ehdolle, ei perustuisi lakiin, ja tämä ei pidä paikkaansa.

Eli siis tämän lain perusteella oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon on henkilöllä, joka pitää itseään saamelaisena, siis täyttää tämän subjektiivisen kriteerin. Lisäksi edellytetään, että henkilö itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan, isovanhemmistaan tai isoisovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään eli täyttää tämän objektiiv-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

visen kielikriteerin. Se, täyttääkö henkilö tämän objektiivisen kielikriteerin, ratkaistaan viime kädessä muutoksenhaun kautta. Perustuslakivaliokunnan edellyttämät muutokset hallituksen esitykseen liittyvät juuri tähän yksilön oikeusturvaan.

Eli ensinnäkin perustuslakivaliokunta on edellyttänyt perustuslain 21 §:stä johtuvasta syystä, että muutoksenhakulautakunnan päätöksenteossa enemmistöä eivät voi muodostaa muut jäsenet kuin lakimiesjäsenet. Tällä turvataan siis tämän muutoksenhakulautakunnan riippumattomuutta, mitä perustuslaki siis muutoksenhakutoimielimeltä edellyttää. Toiseksi perustuslakivaliokunta on edellyttänyt, että jatkomuutoksenhakukynnystä lasketaan. Siis hallituksen esityksen perusteella kyse on eräänlaisesta osittaisesta valituskiellosta, ja perustuslakivaliokunta edellyttää muutettavaksi tätä jatkovalituskynnystä siten, että muutosta saa hakea jatkossa hallintoprosessilain yleissäännöksen perusteella.

Tässä keskustelussa on viitattu siihen, että tällainen valituslupa myönnettäisiin vain siinä tilanteessa, että kyse on ennakkopäätösasiasta, mutta näinhän ei siis ole. Eli hallintoprosessilain mukaan valituslupa, korkeimpaan hallinto-oikeuteen tässä tapauksessa, on myönnettävä, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeää saattaa asia Kohon ratkaistavaksi. Tämä on tämä ennakkopäätösperuste. Toiseksi, asian saattaminen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi on erityistä aihetta asiassa tapahtuneen ilmeisen virheen vuoksi. Eli tämä ilmeinen virheellisyys siinä muutoksenhakulautakunnan päätöksenteossa on jatkossa peruste myöntää muutoksenhakuoikeus, valituslupa, sinne Kohoon. Ja kolmanneksi, valituslupan myöntämiseen on muu painava syy.

Eli tämä oikeus hakea muutosta siihen muutoksenhakulautakunnan päätökseen ei tyhjenny tähän ennakkopäätösperusteeseen. Tällä perustuslakivaliokunnan mietinnöllä turvataan myös yksilön oikeusturva ja se, että päätöksenteko vaaliluetteloon pääsemisestä perustuu lakiin.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Mäenpää.

16.33 Juha Mäenpää ps: Arvoisa rouva puhemies! Nyt, kun perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Vestman on täällä, minä haluaisin vielä kysyä yhdestä asiasta, mikä on mielestäni huoltovarmuuskysymys: Kun siellä sijaitsee muun muassa tällainen fosfaattiesiintymä, joka on ollut jossakin vaiheessa maatalouttamme turvaava ja joka on siellä Soklissa ja lähellä mahdollisesti rakennettavaa Jäämeren rataa, niin minkälaisen vallan tämän lain 9 § antaa sitten saamelaiskäräjille? Koska esimerkiksi Soklista sanotaan tällä tavalla, että hanketta ovat vastustaneet Sokli erämaana -liike ja Kemin-Sompion paliskunta. Vastustajien mukaan luonto- ja virkistysmahdollisuudet uhrataan muutaman kymmenen työpaikan tähden. Poromiesten mukaan kaivos tuhoaisi perinteisen poroelinkeinon saasteillaan sekä katkaisemalla porojen laidunkierron. Sitten taas maatalouden näkökulmasta tämä maailma on muuttunut, ja tilanne on, mikä on, Euroopassa. Fosfaatti on tärkeä osa lannoitteita ja erityisesti niitä, jotka sisältävät fosforia. Se taas on mielestäni meidän maataloudelle tärkeä vara olla siellä, ja pidän todennäköisenä, että fosfaatin arvo muuttuu sillä tavalla, että joudutaan avaamaan se kaivos. Miten sitten — ymmärrykseni mukaan tämä Kirkkoniemeeseen suunniteltu Jäämeren rata on Suomen ja Norjan yhteishanke, jonka tavoitteena on luoda rautatieyhteys Rovaniemeltä Kirkkoniemeeseen — jos tämä maailmantilanne nyt muuttuu ja se edellyttää tällaista radan rakentamista, niin minkälainen jarru on tämä 9 § ja sitten tämä maankäyttö — millä nimellä se nyt oli, se oli yhteistoiminta ja neuvotteluveto — tämä

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

möiselle valtion hankkeelle, jota tulisi mahdollisesti edistää pikaisestikin? Onko sitten tilanne semmoinen, että on mahdollista, että Suomen valtio ja saamelaiskäräjät ovat oikeudessa tästä asiasta ja siitä riidellään vuosia? — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Seppänen.

16.36 **Sara Seppänen ps:** Kiitos, arvoisa rouva puhemies! Omat sukujuureni ovat Sodankylässä Kieringissä. Pappani oli poromies ja kaikki häntä edeltäneet sukupolvet. Suvun juuret menevät tuonne Kittilän metsälappalaisiin sukuihin. On jotenkin perin surullista, että kun me Suomessa olemme muutenkin jo pieni kansa, niin tällä tavalla erotellaan sitten vielä näitä meidän alkuperäiskansan eri osia. Meillä on neljä saamelaisryhmittymää Suomessa: pohjoissaamelaiset — niin sanotut porosaamelaiset —, inarinsaamelaiset, koltat ja metsäsaamelaiset. Valitettavasti tämä lakiesitys nyt sementoi sen tilanteen, että kun polveutumiskriteeri poistetaan, on hyvin hankala nähdä, että tämä millään tavalla parantaisi nyt näiden ulkopuolelle jätettyjen saamelaisryhmittymien tilannetta. Kielikriteerin perusteella on hyvin vaikea todistaa omaa alkuperäiskansan jäsenyyttään, ja polveutuminen on kuitenkin se kriteeri, minkä avulla on ollut mahdollista selvittää eri asiakirjojen perusteella se, että todellisuudessa on kuulunut alkuperäisväestöön.

Kiitos, että perustuslakivaliokunta on täällä mietinnössään myös huomionnut sen, että tämä vuoden 1962 väestölaskennan perusteella tehty luettelo on epätäydellinen, ja perustuslakivaliokunta kiinnittääkin siihen huomiota, että sen ei tulisi olla välttämättä edes ensisijainen näyttö, vaan esimerkiksi kirkonkirjoihin ja muihin asiakirjoihin tehdyillä merkinnöillä tulisi olla merkitystä. Tämä on erittäin hyvä kirjaus täällä. Lisäksi perustuslakivaliokunta mietinnössään sanoo: ”Perustuslakivaliokunta pitää selvänä, ettei hakijalta voida edellyttää aukotonta näyttöä. Edellytyksen voidaan katsoa täyttyvän kohtuudella arvioituna riittävällä selvityksellä. Näytön harkinnassa tulisi alkuperäiskansan oikeuksien lisäksi antaa merkitystä myös yksilön oikeuksien toteutumiselle.” Eli kiitos tästä merkinnästä.

Nostan täältä esille myös tämän kohdan 18: ”ettei lakiehdotuksen perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia tarkasteltaessa laajemmin käsitelty ehdotettavan sääntelyn muodollisia vaikutuksia siihen, ketä pidetään muuta lainsäädäntöä sovellettaessa saamelaisena, samoin kuin kysymystä vaaliluettelon uudelleen kokoamisesta”. Siis perustuslakivaliokunta pitää puutteena, ettei hallituksen esityksessä ole lakiehdotuksen perus- tai ihmisoikeusvaikutuksia tarkasteltaessa laajemmin näitä käsitelty. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että nykyisen lainsäädännön voimassa ollessa vaaliluetteloon kuulumiselle on ainakin joissakin tapauksissa annettu merkitystä viranomaistoiminnassa, mitä valiokunta pitää huolestuttavana. Valiokunta korostaa painokkaasti, että nyt ehdotettavassa sääntelyssä kyse on vain vaaliluetteloon merkitsemisestä, eikä sääntelylle tule antaa [Puhemies koputtaa] muuta oikeudellista merkitystä. Tämä on hyvä kirjaus.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Vestman.

16.40 **Heikki Vestman kok:** Arvoisa puhemies! Tosiaan perustuslakivaliokunta käsittelee mietinnössään 3 §:n eli vaaliluetteloon pääsyä koskevan pykälän edellyttämän näytön kynnystä. Kuten edellä edustaja Seppänen kuvasi, perustuslakivaliokunta tuo esille sen seikan, että vuoden 1962 väestölaskenta on epätäydellinen ja sen ei tulisi olla ainoa mahdol-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

linen tai välttämättä edes ensisijainen näyttö, vaan huomioon tulee ottaa ja merkitystä tulee antaa esimerkiksi kirkonkirjoihin ja muihin asiakirjoihin tehdyille merkinnöille. Todella aukotonta näyttöä hakijalta ei voida vaatia, vaan kieliperusteen täyttymistä on arvioitava kokonaisuutena, ja tällaisen kohtuudella arvioitavan riittävän selvityksen tulisi riittää tämän kieliperusteen täyttämiseksi. Tässä harkinnassa tosiaan on annettava painoa paitsi alkuperäiskansan oikeuksille myöskin yksilön oikeuksien toteutumiselle.

Kuten jo esittelypuheenvuorossani totesin, tämä lakiuudistus on ristiriitoja herättävä myös alkuperäiskansatutkijoiden joukossa. Tämä asia kävi ilmi myös valiokunnan kuulemisissa, ja valiokunta on mietinnössään käsitellyt eri asiantuntijakantoja liittyen tähän lakiuudistukseen. Yhtäältä valiokunnan saamissa asiantuntijalausunnoissa lakiehdotuksen on katsottu vahvistavan saamelaisten itsemääräämisoikeutta, tai ainakin on pidetty oleellisena, että hallituksen esitys turvaa tyydyttävällä tavalla nykyisen saamelaiskulttuurin edellytyksiä kehittyä omaehtoisesti ja edistää tällä tavoin koko saamelaisia ja saamelaiskulttuuria koskevan lainsäädännön tarkoitusta. Mutta toisaalta perustuslakivaliokunnan kuulemisissa on esitetty epäilyksiä siitä, mahdollistaako ehdotettu sääntely kaikkien alkuperäiskansaan ja sen eri ryhmiin kuuluvina itseään pitävien hakeutumisen saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Kuulemisissa on tuotu esiin muun muassa kotiseutualueen läheisyydessä asuvien, saamelaiskulttuuria säilyttäneiden henkilöiden asema. Osa asiantuntijoista on arvioinut, että kyse on kulttuurinsa ja tapaoikeutensa eriasteisesti säilyttäneestä alkuperäisväestöstä. Näistä syistä perustuslakivaliokunta pitää mietinnössään tärkeänä sitä, että muun muassa näitä kysymyksiä edelleen selvitetään esimerkiksi historian tutkimuksen keinoin. Ja kuten todettua, perustuslakivaliokunnan mietintöön sisältyy myös lausumaesitys, joka sisältää sen, että arvioidaan myös tämän lain vaikutuksia eri ryhmiin. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Seppänen.

16.43 Sara Seppänen ps: Kiitos, arvoisa rouva puhemies! Ja kiitos perustuslakivaliokunnan puheenjohtajalle. Tämä vahva seurantalausuma on hyvä, eli se, että perustuslakivaliokunta nimenomaan korostaa sitä seurantalain merkityksellisyyttä, että meidän täytyy niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla seurata tarkasti, miten tämä laki sitten käytännössä toimii.

Mutta ehkä nyt olisi syytä sitten myöskin kääntää katsetta tulevaan ja miettiä myöskin sitä rakennetta, millä tavalla nämä metsälappalaiset ja niin sanotut statuksettomat saamelaiset voisivat saada rakenteen, jonkun konstruktion, minkä avulla edistää omaa kulttuuriaan, kielentutkimusta, sitä historian tutkimusta ja saada myöskin täten valtion taholta ikään kuin tunnustuksen sille, että tämä kulttuuri on olemassa ja heidän identiteettinsä on tunnistettu. Nyt sitten varmaan tämän lain käsittelyn jälkeen on ajankohtaista miettiä yhdessä — onko se sitten oikeusministeriön tai minkä tahon tehtävä, mutta kannustan ja toivon, että tätä asiaa ei jätetä tähän — se rakenne näille lappalaisille ja inarinsaamelaisille, ketkä eivät tähän käräjäluetteloon ja siihen rakenteeseen pääse osalliseksi, ja miettisimme sitten yhdessä täällä eduskunnassa, miten voimme edistää myöskin sitä metsäsaamelaista kulttuuria.

Yleiskeskustelu päättyi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 63/2025 vp

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Keskustelun kuluessa on edustaja Ojala-Niemelä tehnyt pykälämuutosehdotuksen, jota ei kuitenkaan ole kannatettu, joten ehdotus raukeaa.

Asian käsittely keskeytettiin.